NEMZETI NŐNEVELÉS.

XIX. ÉVFOLYAM. 1898. JANUÁR. I. FÜZET.

† SZATHMÁRY GYÖRGY.

1845—1898.

Ismét kidőlt egy legjobbjaink sorából, azon kevesek közül, kiknek lelkében még a nemes idealizmus szent lángja lobog, kik elsők a munkásságban, a kötelesség hű teljesítésében és hazaszeretetben.

Szathmáry György ministeri tanácsos, a vallás- és közoktatásügyi ministerium népoktatási osztályának vezetője e hó 14-én reggel kiszenvedett.

Ma még mérlegelni sem tudjuk a veszteség nagyságát; csak siratjuk az embert, kinek nemesen érző szive nem dobog többé nemzeti kulturánk eszményeiért; siratjuk a családapát, kinek ravatalánál szerető neje öt árva gyermekével zokog; siratjuk a jó barátot, a humánus felebbvalót, ki annyi őszinteséggel, jóakarattal és igazságérzettel karolta fel érdekeinket. De bár tekintetünket még könnyek fátyolozzák, látjuk, hogy történetünk muzsája nemzeti kulturánk munkásainak arany érdemkönyvébe jegyzi fel Szathmáry György nevét.

Ragyogjon ott példaképül és buzdításul az idők végeig!

VISSZAEMLÉKEZÉS.

Új év reggelén, midőn rendesen a jövőt kutatva, előre vetjük tekintetünket, egy kicsiny elsárgult füzetke akadt kezembe.* Alig tizenhat lapnyi csak, de elég arra, hogy a multba terelje vissza gondolataimat, vissza, harmincz hosszú esztendő előtti időre, nőnevelésügyünk bölcső korára. Meghatva forgatom a füzet lapjait s a mint a szent ihlettől áthatott sorokon fut végig tekintetem, egy immár porladó lánglelkű asszony képe is megelevenedik lelki szemeim előtt. Én is ismertem őt, én is láttam, hogy életének szent eszméjét, mint törekedett megvalósítani soha nem lankadó munkássággal. Én is tiszteltem, én is szerettem őt s áldottam mint annyi más magyar nő, azért a lelkes munkáért, melyet nőnevelésügyünk javára végzett. De mintha ez a szeretet, ez a tisztelet nőtt volna lelkemben, mialatt harmicz év előtti dolgozatát olvastam. Nőtt és csodálattá, bámulattá fokozódott! Való tehát, hogy nagy lelkek tekintete keresztül hat a sűrű ködön, mely előttünk a jövőt elfedi? Való, hogy «végzetszerűleg ragadtatnak azon eszmények megvalósítására, elősegítésére», a mit eszük és szivük helyesnek itél? Veresné mondja ezt magáról, kinek «mióta az életet ismerni megtanulta, fájdalommal nehezült lelkére a nők szellemi fejlesztésének elhanyagolt állapota».

Soká érlelte, fontolgatta lelkében e szavakat, míg leirta. De attól kezdve, hogy leirta, egész életének végeig szakadatlan fáradozott ez elhanyagolt állapoton javítani. Megható az a szerénység, melylyel nőnevelésügyünk történetére oly fontos ama kezdemé-

* «Nézetek a női ügy érdekében.» Irta Veres-Beniczky Hermin. Pest, 1868.

nyezéssel a világ elé lép. «Fogalmazásom rendjére és irályára nézve, magam is az általánosan hiányos nőnevelés korlátai között növekedvén, elnézésért esedezem; nem támaszkodva tehetségem gyöngeségében egyébre, mint az ügy fontosságára». Egyszerű keresettség nélküli szavakkal sürgeti ezután, hogy a nő szellemét fejleszszék, hogy a nő szellemi tőkéje is kamatozhassék családja és nemzete javára, sürgeti, hogy a nő munkakörét bővítsék, mert a gépek elterjedése óta a varrótű elégtelen eszköz az önerejükre utalt nők eltartására. «A nők munkakörét — mondja erre nézve — melylyel magát úgy hasznosítsa, hogy munkája a társadalomra is áldást árasztó legyen, szorosan körvonalozni alig lehet; a gyakorlat, az *élet* fogná azt *hazánk viszonyaira* alkalmazva legczélszerűbben meghatározni. Az idő haladó szelleme korunkban még létező sok oly előítéletet meg fog szüntetni, melyek jelenben a nőket egy vagy más hivatás-ágak vállalásában akadályozzák. Az ugyan kétségtelen, hogy vannak oly körbe eső hivatás-ágak, melyek a nő neméhez nem illeszthetők; azonban számtalan foglalkozási módok, minők a *tanítás, soknemü ipar és kereskedelem, magán pénzügyi vállalat, posta és távirászat, gyógyszerészet, gyermek s nőorvoslás* stb. alig ha azok keretébe nem tartoznak, hol a nő nem jön neménének természetszabta hivatásával ellenkezésbe és biztos önfentartás mellett a közre is hasznos szolgálatot tehet».

Harmincz év előtt sokakat mosolyra indítottak, sokak előtt túlmerésznek látszottak e szavak. De Veresné merész volt a tettben is, a hiábavaló sopánkodást erélyes lelke nem ismerte, a mit jónak itélt azért tűzön-vizen keresztülhatolt volna. Eszméi megvalósítására életrehivta a nőképző egyletet, mely azóta a nők magasabb képeztetésének érdekében eléggé el nem ismerhető tevékenységet fejtett ki. A Veresné lelkében égő tűz sok nemes nő-lelkét lángra lobbantotta, s szelleme lelkesíti és buzdítja a nemes czélú egyesület tagjait ma is midőn a nagy alapító immár két év óta a föld mélyében porlad.

Harmincz esztendő óta következetesen és hiven munkálkodik az egyesület azon, hogy egyrészt a nőknek alapos magasabb míveltséget adjon, másrészt a vagyontalanokat önfentartási pá-

lyákra segítve. Veresné tisztán látta maga előtt a czélt. A leányokat ép oly míveltekké akarta tenni, mint a fiukat. A nőképző egyesület egyik közgyülésén 1871-ben, 25 évvel az első leánygimnázium keletkezése előtt, ezt mondja: «Oda kell törekedni, hogy leányaink számára magasabb míveltséget czélzó tanodák is állíttassanak, magasabbak, minők az elemi és polgári tanfolyamok; értem oly fokú míveltséget eszközlő középtanodák, melyek részükre körülbelül fiúgyermekeink gymnasialis tanfolyamát, a holt nyelvek kihagyásával pótolnák». — «Oly tanterv kidolgozására van szükségünk, mely az összhangzatos, rendszeres fokonkénti tovább működést a nőknek is lehetővé tegye».

Veresné szavai nem maradtak pusztában elhangzó szavak. Maga a «Nőképző egylet igyekezett testet adni azoknak «Továbbképző» tanfolyamain. Majd az állam 1875-ben életbe léptette az az első felsőbb leányiskolát, melyet csakhamar a többi követett. A felsőbb leányiskolák közvetlenül a boldog emlékű Molnár Aladárnak és Trefort Ágostonnak köszönhetik ugyan felállításukat, de maga Molnár Aladár is elismeri,* hogy ez irányban «a kezdeményezés és ép oly fáradhatatlan mint sikeres tevékenység érdeme Veresné Beniczky Hermin úrnőt illeti». Hiszen Molnár Aladár is Veresné felszólítására mondja el a «Nőképző Egylet» estélyein 1873. évi márczius havában feltünést keltő nézeteit a nőnevelésről «A nőképzés és annak feladata hazánkban» czimű előadásaiban, mely előadások után kapja Trefort Ágostontól a megbizatást, «hogy adja elő nézeteit a női középiskolákról, s általában a nők számára szükséges felsőbb tanintézeteknek s azokban az oktatásnak miként szervezéséről, és hogy tanulmányai kiegészítésére látogasson meg külföldön is néhány intézetet».

Veresné s a mi nőképző egyletünk szemei előtt már 27 évvel ezelőtt a leányközépiskola eszméje lebegett; Molnár Aladár is annak tervezi, s ha a külföldön rá megfelelő példát talál, teljesen annak is szervezi a felsőbb leányiskolákat. Annyira szeretünk mi külföldi példák után indulni, hogy a Molnár Aladár csemetéjét

* Lásd: «A nőképzés hazánkban.» Irta Molnár Aladár 1876.

sem fejlesztettük *előre*; a 80-as években inkább visszafejlődtek azok, s a helyett, hogy a polgári iskolákat emeltük volna, a felsőbb leányiskolát sülyesztettük a polgári leányiskolák színvonalára. Nem mertük a külföldet megelőzni.

Csak Veresné tört előre lankadatlanúl. Az «Orsz. Nőképző Egylet»-ben létesült legelőször a felsőbb leányiskola hat osztálya fölé emelt «Tovább képző» tanfolyam, mely kezdetben csupán általános míveltség nyujtására törekedett, később e czélt a vagyontalanabb növendékek érdekében a nevelőnő képzés czéljaival egyeztette. S Veresné agitált a sajtóban, az egyesületben, társas érintkezésben, levelezéseiben lankadatlanúl tovább! «Magasabb képzést a nőknek, hogy a családanyai kötelességeit annál hívebben teljesíthesse, s hogy megállhasson szellemi erejére támaszkodva is élet viharaiban». Inti, buzdítja a közönséget, a szülőket arra, hogy leányaikat női hivatásuk helyes betöltése czéljából a reáltudományok mellett lélektani, erkölcsi, esztetikai tudományokra tanítsák. «E tudományok ismeretét épen úgy kellene a leányoktól megkövetelni, mint a fiuktól az érettségi bizonyítványt; és pedig az előkelő és vagyonos leányoktól is, hiszen épen ezek kezében van a legbefolyásosabb férfiak, a született törvényhozók jellemképzése letéve».*

Jellemző és nemes vonás Veresnének a nőkérdésre vonatkozó felfogásában, hogy soha a nők természetes hivatását szeme elől nem téveszti. A vele való minden érintkezés alkalmával meggyőződhettünk erről, nem szükölködünk azonban irott emlékekben sem. Ez ereklyeként őrzött emlékek egyikében, Komáromi Lajos tanár úrhoz 1874-ben írt levelében így nyilatkozik: «Igen, én is úgy fogtam fel a női hivatást, hogy legyen a nő a józan ideálizmus, a feláldozó szeretet, az igaz, szép és magasztos eszméknek cselekvő és hirdető papnéja; de hogy a nő sikeresen érvényre emelhesse nevelési hivatását családi körben is, kell, hogy észbeli tehetsége alaposan kiképeztessék, s gazdag ismeretek által itélő tehetsége azon színvonalra emeltessék, hogy tudjon a családnak és a körnek, melyben

* L. «Felhivás a nőkhöz» 1891.

él, összetartó-szelleme lenni, az egoizmus ösztönét a humánus testvéri szeretetnek alárendelni és a gyermekek akaratát is ily cselekvésre vezetni. Ne kicsinyelje a nő azon munkakört, melyben élnie kell, de törekedjék mindenből jót meríteni s nyomán áldás fog virulni. Ily képzésre kiván a «Nőképző Egylet» a magyar nőknek alkalmat nyújtani».

Veresnének valóban gondja is volt arra, hogy kedvelt egyesülete a kitüzött czél felé haladjon. Sok-sok időt töltött az egyesületi iskola falai között s buzdított tanárt, tanítványt egyaránt a haladásra, a nemes munkára. Csak a lelkesítésre voltak szavai, a gáncsolásra, haragra soha. Szerette volna minden egyes tanítvány haladását figyelemmel kisérni, akkor is még, ha már az iskolaport lerázta magáról. Boldog volt, ha az iskolának nemes hatását egyeseknél évek multán is tapasztalhatta. Megható bizonyság gyanánt, hadd igtassak ide egy levéltöredéket, melyet Veresné 1881-ben intézett R. Auguszta kisasszonyhoz. «Sorai nagy örömet okoztak nekem, nem csak azért, hogy ez új év alkalmából megemlékezett rólam s jó kivánatainak adott kifejezést, de azért is, hogy eszméit oly fejedelmi köntösbe tudta öltöztetni. Örömemet pedig annál inkább fokozva éreztem, mert tudom, hogy a «Nőképző Egylet» volt ama magvető, mely Önt kitartó szorgalma mellett ily szép szellemi müveltség elsajátítására segítette.

Azok előtt, kik az ismeretek terén a fáradtságos uttól vissza nem rettenve a csúcs felé törekednek, tág szellemi látkör tárul fel, s a tiszta élvezeteknek gazdag forrásai nyilnak meg. Ön kedves kisasszony ernyedetlen igyekezete mellett már jó messzire haladt ez irányban.

Az erkölcsi téren még inkább szent kötelessége minden embernek oly magaslat elérésére törekedni, honnan a tiszta szeretetből sugalt cselekedetekben, mint nap löveljen éltető sugarakat azon körre, melybe a mindenható az egyest helyezte. Ide feljutnunk sokkal nehezebb, mivel erre nem elég a szorgalom és kitartás, le kell győzni az önzést (ez vajmi nehéz), a ferde hajlamokat és ezer más hibát, mások boldogítása végett, mi azonban legvalódibb, saját boldogságunkat is magába foglalja.

Igaznak kell lennünk szóban, tettben, minden aljast kerülnünk, a szép, nemes és jó felé törekednünk, mert csak így lehet teljes összhang a megjelenés, kedély és cselekedetben. Ez nehéz feladat, de e tökély felé szintén törekednie kell, kedves kisasszony. Az ismeretek tág köre emeli az élvezetet, e magaslaton pedig nyilnak a jó cselekedetből származó megelégedés, boldogság és vidámság százszorszép virágai.

. . . Hazánkban még csak 12 év előtt is elemi iskolák léteztek csupán, . . . Ön be fogja látni, mily nagy most az örömem, hogy most már, hála az égnek, leányaink művelésére országszerte nyilnak magasabb fokú iskolák.

. . . Éljen boldogul, legyen víg, mulasson, de törekedjék a fentemlített magaslatok felé!»

Ő maga élte végeig törekedett előre; olvasott, tanult, képezte magát, főleg kedvelt tantárgyában a lélektanban. Élte utolsó éveiben, 80 éves korában, szellemi erőinknek teljes frisseségével dolgozott. Több kiváló mű nyomán és saját tapasztalatai alapján «Lélektant» írt a nők, főként az anyák használatára. Megérte még, hogy e munkája a sajtó alól kikerüljön, de azt már nem érte meg, hogy egyesülete az általa álmodott «leányközép-iskolát», hódolva az ő szellemének, megteremtse. A nők egyetemre bocsátását engedélyező rendelet, mely a gimnáziumot szükségessé tette, 1895. november havában, Veresné halála után pár hétre látott napvilágot. Röviddel azelőtt álmodni sem mertük, hogy Veresné 30 év előtti jóslata, a nőknek orvosokká, gyógyszerészekké való képzésének lehetősége ily hamar ténnyé váljék. Wlassics Gyula lánglelkü elhatározása kellett hozzá. A nélkül álom maradt volna még soká, soká.

Könny szökik szemembe, mialatt emléktárgyaimat helyükre teszem. Előre nézek ismét. Mindenható nagy Istenem! Adj nőnevelésügyünknek nemes, lánglelkü apostolokat, minő Veresné Beniczky Hermin volt!

Budapest. *Sebestyénné Stetina Ilona.*

AZ ASSZONY A MUNKÁS CSALÁDJÁBAN.*

— hogyha a nép, e milljó karú lény,
Korbácsolt háttal jajgat odakint:
Mint fájó testnek kisded porczikája
Én, én, a népnek elszakadt leánya
Szivemben érzem szintén mind e kínt.
Éva
az Ember Tragédiájában.

Nem lehet czélom ez alkalommal az, hogy a munkásügyi kérdéseknek a nőre való minden vonatkozását csak futólagosan is érintsem; csak egy körülhatárolt kis rész az, a mire szorítkozni fogok. Nem a *munkásnőről* akarok szólni, hanem a *munkás feleségéről* és a *munkás gyermekeinek anyjáról.*

Ez a kérdés kiváló jelentőségű.

Mert ha a mai társadalmi viszonyok között nem is lehet a nőt az önálló keresetforrásoktól leszorítani — és minden erre irányuló törekvés vagy rosszhiszemű, vagy ostoba, — mégis a nőnek igazi hivatása a családban van. Máshova a külső körülmények kényszerítik, — de itt nélkülözhetetlen.

Mint a hogy a szentirás csak a férfinak rendeli, hogy arcza verejtékével szerezze meg a kenyerét s a nőtől nem kiván mást, mint az anyai kötelességek teljesítését: a társadalmi tudományokkal foglalkozók előtt is mindegyre világosabb az, hogy a társadalom érdekében arra kell törekednünk, hogy rendszerint a férfi keze- és elméje munkája tartsa el a nőt s ennek egész ereje és odaadása a családé legyen.

Egész erejét és odaadását kivánják azok a feladatok, a melyek itt várnak reá.

* Felolvasta szerző a M. D. E. budapesti tanítónői szakosztályában.

Mik ezek?

Aligha állította valaki mesteriebben össze a nő feladatait, mint *Ruskin*,* a ki ezeket így sorolja fel:

I. Tetszeni. II. Táplálni. III. Ruházni. IV. Rendet tartani. V. Nevelni.

Tetszeni. «A nő — mondja Ruskin — legyen mindig tetszetős. Az ő jelenléte által minden hely kellemesebb legyen, mint nélküle. A nőnek kötelessége arra törekedni, hogy rokonszenvet keltsen.»

Az erre való képesség a nőnek természetadta tulajdona. Az «*örök nőiség*»** daróczban ugyanaz, a mi a selyemben.

A legszegényebb munkásember felesége is képes lehet arra, hogy a férje homlokáról elsimítsa a redőket.

De a többi feladatok, a melyek teljesítése a külső körülményektől függ, épen ezek miatt, nagyon gyakran túlhaladják a munkásasszony képességeit, így mindjárt a *második feladat*, a mit Ruskin így részletez: «Tudsz-e egyszerű ételeket takarékosan és ízesen elkészíteni? Ha nem tudsz, keresd az alkalmat, hogy megtanuld. Ha tudsz, tanítsd meg reá a szegény asszonyokat, a kiknek erre nagy szükségük van. De e tanítás kíméletesen történjék és oly módon, hogy ne legyen a más dolgába való alkalmatlan beavatkozás. Ismerkedjetek meg a szegényekkel, ne pártfogók módjára, hanem úgy, mint barátjaik: akkor azután tanácsolhatjátok nekik, hogy a fazékba valamivel több vizet öntsenek, vagy hogy egy félórával tovább főzzék, vagy egy darab csontot tegyenek belé, hogy jobb legyen a levesük.»

A munkások feleségei általában nagyon jó hasznát vehetik az ilyen tanításnak.

Egy más helyen *** alkalmam volt rámutatni arra, hogy a gyáripar fejlődésével nálunk is mindinkább általános lesz az, hogy

* Fors Clavigera. II. kötet. 244. l.

** Das Ewig-Weibliche.

*** A magyar munkás táplálkozása. Előadás a Magyar Közgazdasági Társaságban 1897 április 1-én. Megjelent a Budapesti Szemle 1897 juliusi számában.

a munkásnő már fiatal korától kezdve a gyárakban talál foglalkozást s így a munkásasszonyok mindegyre kevésbbé tudnak főzni.

Utaltam arra, hogy a mint a külföldön többfelé a munkások leányai számára tartott főző tanfolyamok útján igyekeznek segíteni ezen az igen komoly bajon, nálunk is szükség volna ily irányú tevékenységre.

Akkor még nem tudtam, hogy ezt az ügyet már pártfogásukba vették az erre leghivatottabbak.

Az ez év május 2-án megalakult *Magyar Háztartási Iskola-egyesület* élén állók nevei előre kezeskednek a sikerről. És kezeskedik arról az egyesület ismertetője,* a mely fényes tudással tárja fel a bajokat és meleg szívvel mutat rá a társadalom kötelességére, hogy ezeket orvosolja a gyári munkásnők és szerény viszonyok között élő családok igényeinek megfelelően szervezett háztartási iskolák felállításával.

A magyar társadalomnak maga iránt tartozó kötelessége, hogy ezt a nagy jelentőségű humánus intézményt felkarolja.

A ki ismeri a munkások életmódját, tudja, hogy a munkás keresményének nagy részét az élelmezés költségei emésztik fel.

Már az maga nagyon megdrágítja a munkás életét, hogy keresményéből hétről-hétre élve, rendszerint nincsen módja arra, hogy a nagyban való elárusítás olcsóbb árait kihasználhassa. Még ha egy és más élelmi szert valamivel nagyobb mennyiségben beszerezhetne is, — különösen a főváros páratlanul nyomoruságos lakásviszonyai mellett — egyáltalán nem tudja azt beraktározni. Legtöbbnyire a munkások lakásaiban egy véka burgonya, vagy egy káposztás hordó számára sincsen másutt hely, mint az egyetlen helyiségben, a mely az egész családnak lakása, konyhája, mosókonyhája egyben.

Így az ismételárusítók uzsorakamatjai a munkások keresményéből kerülnek ki.

A munkás az ismételárusítóktól nemcsak drágább, de rosszabb

* A Magyar Háztartási Iskola-egyesület ismertetője és alapszabályai. Budapest 1897.

minőségű élelmi szereket vásárol, annyival is inkább, mert a munkásasszony rendszerint nem is ért a bevásárláshoz, igen sokszor pedig még arra sincs ideje, hogy maga menjen, hanem egy-egy tapasztalatlan gyermekre kell biznia ezt a feladatot.

Természetes, hogy ezt járatlansága teljesen kiszolgáltatja az elárusítók kapzsiságának s a szegény család drágábban jut mindenhez mint a jobbmódúak, pedig a szűkös jövedelem mellett minden fölöslegesen kiadott fillér érzékeny veszteség.

Nagy baj az is, hogy a munkásasszonyok között nagyon gyakori az, hogy a takarékosságra és körültekintésre nem igen képesek.

A new-yorki szegényeket segítő egyesület becses adatokban rendkívül gazdag évi jelentésében * *dr. Delany Izabella* írja, hogy nem ritkaság, hogy az a szegény asszony, a kinek nincs módjában, hogy egy pár czipőt vegyen magának, a vasárnapi ebédhez baromfihúst vásárol drága pénzen.

Ennek az oka nem annyira a fényűzésre való hajlam, mint inkább a tudatlanság. A legtöbb még ha tudja is, hogy mennyi a tojásnak, a húsnak, a lisztnek stb. az ára, nem képes kiszámítani azt, hogy mennyibe kerül egy tál étel.

Nem elitélni kell ezért, hanem részvéttel lenni és segíteni rajta. Nagyon gyakori az olyan eset, a minőt ugyancsak az említett new-yorki jelentésben Miss *Hall* mond el, hogy mint panaszolta el egy szegény anya, hogy ő neki egyáltalán fogalma sincs a főzésről. Kora gyermekkorától fogva műhelyben dolgozott míg csak férjhez nem ment; azelőtt pedig — anya és otthon nélkül nőve fel — nem volt senkije, a kitől tanulhatott volna.

Magyarországon egész vidékek vannak, a hol a munkásasszony nem tudja, hogy hogyan lehet kenyeret sütni. A munkások élelmezésére vonatkozó adatgyűjtés közben Felső-Magyarország egyik igen szegény vármegyéjéből értesítettek, hogy ott ha néhanéha húshoz jutna is a munkáscsalád, az asszony nem tudja, hogy hogyan kell megfőzni.

* 53d Annual Report of the New-York Association for Improving the Condition of the Poor. New-York, 1896 deczember.

A háztartáshoz szükséges ismeretek terjesztése a munkásember életének sok nyomorúságát hivatott enyhíteni.

A család *ruházása* bizonyosan megérdemli az asszony feladatai között azt a helyet, a hova Ruskin sorozza.

A gyáripar ugyan mindegyre kevesebb tért hagy ebben a házi iparnak, de ez alig nevezhető haladásnak. Az otthon fontszőtt vászon erősebb volt, az anya készítette gyermekruha melegebb, mint a boltból vásárolt és olcsóbb is.

Az egyszerűbb viszonyok között élő vidéki földmívelő házából szerencsére még nem tünt el a rokka és a szövőszék és például a régi szokásaihoz hűen ragaszkodó szász földmíves nép asszonyainak remek himzéseit önök jobban tudják méltányolni, mint én, a ki szakértelem nélkül gyönyörködtem abban a valóságos kincsben, a mit egy-egy ilyen földmívelő háza rejt, s a mi mégsem fényűzés, mert a másként nem értékesíthető időnek felhasználásából kerül ki.

A városi munkás lakásában ennek nyomát sem igen találjuk. Részben azért, mert legtöbbnyire az asszonynak is kenyérkereset után kell járnia, nagyrészben pedig azért, mert senki sem tanította meg a szegény asszonyt arra, hogy hogyan kell kezelni a tűt. Még egy foltnak a felvarrása is nehéz feladat neki.

Ez nem alárendelt jelentőségű kérdés s megérdemli az önök figyelmét. És legyen szabad arra utalnom, hogy a szegény rongyos gyermekekért annál, a ki őket jó ruhával megajándékozza, többet tesz az, a ki az anyjukat segíti arra, hogy ő ruházza őket.

*

A *rendtartás* a házban nyilván első sorban az asszony feladata.

Nem szükséges arról szólnom, hogy a rendes otthon a család jólétének nélkülözhetetlen feltétele és hogy egész társadalmunknak semmi más nem adhat szilárd alapot, mint a munkásosztály megelégedett családi élete.

Ismerik-e önök a budapesti munkások otthonait?

Tudják-e, hogy az 1891-ben végzett népszámlálás szerint

Budapest lakosságának csaknem egészen egy harmada (31·6%) úgy él, hogy ötnél többen laknak egy-egy szobában.

E számoknak teljes jelentőségét csak a közvetlen szemlélés mutatja. Nekem az elmúlt év telén alkalmam volt egynéhány ilyen munkáslakást éjnek idején megtekinteni. A mit azokban láttam, az leirhatatlan.

A fővárosi munkások nagy része úgy él, hogy 2—3 család s kívülök még egész sereg idegen férfi és nő lakik együtt.

Ki meri az első követ dobni arra a szegény asszonyra, a ki ilyen viszonyok között a tisztaság és rend iránt való minden érzékét teljesen elveszti.

Vagy arra a munkásra, a ki az ilyen otthont kerüli és belőle a csapszékbe menekül.

Ezekből az állapotokból az erkölcsi és anyagi romlás biztos útja épül.

Kívülről olyan díszes fővárosunknak szégyenletes nyomorúsága ez a lakásszükség, a minek az orvoslásához évtizedeken át tartott huzavona után csak most kezdenek, s most is csak elégtelen eszközökkel. Az a néhány munkáslakás a mit pár nap előtt megnyitottak, távolról sem elég arra, hogy ne várhatnók, hogy ez évben is, mint az elmult télen, a hajléktalanok menhelyei elől azokat, a kiknek hely nem jut, lovas rendőrök fogják szétűzni a havas éjszakába.

*

Ruskin a nő feladatainak felsorolásakor az utolsó helyre tette a *nevelést,* nem mintha azt a többinél kevésbbé fontosnak tekintené, de valószinűleg épen azért, hogy kiemelje.

A többi négy az *asszony* feladata volt, ez az *anyáé.* Az anyaság s mindaz, a mi ahhoz tartozik, nyilván a nő hivatásában a legmagasztosabb.

Drummond egy pár év előtt megjelent remek könyvében,* a melyben az *altruismusnak,* a mások életéért való küzdésnek a fajok *evolutiójá*ban való nagy jelentőségét feltárta, rámutatott

* The Ascent of Man. Lowell Lectures. London 1894.

arra, hogy az egész fejlődésnek a csúcspontját az anyaságnak a természetben való megjelenése képezi.

Az életnek magasabb és magasabb alakjai az anyaság kifejlettebb alakjaival és az anyát és a gyermeket egymáshoz fűző kötelékek szorosabbá válásával járnak együtt.

Az a hosszas, gyámolatlan gyermekkor, a mi az emberi életnek — az állatokéval szemben — olyan jelentékeny nagy részét igénybe veszi, nem hátrány, de kiváltság, mert ebből következik a gyermekeknek a szülőkre való utaltsága s a családi élet, a mi az egyetlen melegágya mindannak, a mi becses és szent.

Az ethikai fejlődés a családban, a családi élet által indul meg és ebben az anya szerepe pótolhatatlan.

Miként töltik be a munkásasszonyok ezt a feladatot?

Fájdalom, erre a kérdésre a felelet lehangoló.

Az anyai kötelességek teljesítésében a munkásosztály asszonyainak olyan nagy nehézségekkel kell megküzdeniök, a melyek erejüket rendszerint túlhaladják.

A nehéz megélhetési viszonyok között a munkásasszonynak kenyérkereset után kell járnia s e miatt gyermekeit magukra hagyni kénytelen.

A munkája után fenmaradó rövid időt is alig képes gyermekei nevelésében értékesíteni, mert legtöbbnyire maga is olyan körülmények között nőtt fel, hogy nagyon kevés az, a mit gyermekeire átruházhat.

De a legnagyobb baj itt is a nyomoruságos lakásviszonyokban van, a melyek a gyermek testi és erkölcsi fejlődésére nézve valóságosan gyilkoló környezetet képeznek.

Mindaz, a miről szóltam, közismeretű.

Ma már azt sem mondhatjuk, hogy az intéző körök a bajok jelentőségével nem volnának tisztában, vagy hogy a segítés szüksége elől elzárkóznának.

Ha arról van szó, hogy a munkásnak a felesége nem tud jó élelmet készíteni: *népkonyhát* nyitnak; a rongyos gyermekeket jótékony egyesületek felruházzák; a nyomoruságos otthon pótlására megnyilnak a *munkás kaszinók*.

És a szegény gyermekek nevelésére nyilván a *népiskolák* szánvák.

E helyen nem is kell bővebben szólnom arról, hogy az ilyen *surrogatumok* kezelésével a bajokat orvosolni nem lehet. Hogy a *népkonyha nem pótolhatja a családi tűzhelyet, a kaszinó nem az otthont, és az iskola nem nevelhet az anya helyett.*

A «*Nemzeti Nőnevelés*» szeptemberi számának egyik jeles czikke * így fejezi ki ezt az igazságot:

«A gyermekek nevelése első sorban az otthon kötelessége, vagyis azé a helyé, a hol a gyermek születik, felnől, a hol első benyomását nyeri, a mi már nemcsak hangulat, hanem vérévé válik. Hiszen vérével fejlődik, szivében, agyában gyökeret ver s minden későbbi érzésnek, gondolatnak alapja marad; azé a helyé, a hol élete nagyobb részét tölti, a hova pl. a leánygyermeket néhány év mulva az iskola is teljesen visszaadja.

Az iskola és minden más csak segítő eszköze az otthon munkájának.»

Otthont, családot kell adni a munkásnak. A közel jövő legnehezebb kérdései megoldásának ez az első feltétele.

E tekintetben kötelességei vannak az államnak, a társadalomnak, de legtöbbet tehetnek a nők.

Még a lakásügyben is, a mi pedig leginkább látszik olyannak, hogy a segítést inkább a társadalomtól és az államtól várhatnók, a legtöbb valóságos eredményt egy nő érte el, Miss Octavia Hill.

A nők meleg szive, a mely őket arra ösztönzi, hogy segítségére siessenek szegény testvéreiknek, a kik az asszonyi kötelességek terhe alatt roskadoznak, nagyobb szolgálatot tesz a társadalom jövőjének, mint a legnagyobb államférfiak bölcsesége.

Budapest. *Dr. Farkas Jenő.*

* Nagy Gizella. Egy társadalmi kérdés.

A HAZAI ÉS A KÜLFÖLDI SIKETNÉMÁKRÓL.*

Kedves elnöknőnk szives meghivását igaz köszönettel vettem, mivel ezzel ismét alkalmat nyújtott, hogy szivem sugallatát követvén, a szerencsétlen siketnémák érdekében szólhassak.

Külföldi utamról kellene itt beszámolnom és ki tudja nem érdekelné-e Önöket inkább, ha leirnám, hogy a természet mily csodás szépségében tárul elém még ma is Tirol és Svájcz. Beszélhetnék az örök hóval fedett óriási Alpokról, melyek felhőbe burkolt ormaikkal a leggyönyörűbb ellentétei a fenyvesekkel borított magaslatoknak. Szólhatnék a nagysugárral kaczérkodó jégmezőkről, melyek fagyasztó csillogással tekintenek alá a derült pázsitos völgyre. Felemlíthetném tán a rémesen szép meredek hegyszakadékokat, melyeknél szent borzadály fogott el, a mint a fölöttük kiszökkelő szikla-tömeget láttam égfelé meredezni. Elmondhatnám, mily édes merengésbe ringatta lelkem ama számos mosolygó tó, avagy a pajkosan szökdécselő patakocska, mely csörgedezve rohant biztos vesztébe, a komoly méltósággal hömpölygő folyóba. Elbeszélhetném, hogy mennyi csodálatosan szépet alkotott az emberi kéz és szellem közös akarattal Párisban és Londonban. Felsorolhatnám ama sok bámulatosan gyönyörű dolgot, melyeket a világhirű muzeumokban tekintettem meg, vagy közölhetném, hogyan csodáltam, szinte visszafojtott lélekzettel a kiváló képgyüjteményekben a hiresebbnél hiresebb festők és szobrászok örökbecsü müveit. A roueni, a chartes-i, kölni és még számos remekebbnél remekebb templom és a Rajna mellékén emelkedő

* A. M. D. E. budapesti tanitónői szakosztályában tartott előadás.

várromok leirásával a rég letünt századok megmérhetetlen mükincseivel ismertethetném meg Önöket!

De mindezekről más is szólhat, ki utazása alkalmával alaposabban figyelhette meg tán a vidékkel egyetemben a népszokásokat: természetesen érdekesebben és kimerítőbben tud majd a látottakról beszámolni, mint én, ki a természet szépsége és a teljes tökély okozta gyönyör közepette is azokat kerestem fel, kikkel a végzet szeszélye oly kegyetlenül bánt el és kik, mint a természet mostohái, némaságukkal tiltakoznak az ellen, hogy a valóságban minden tökéletes, hibátlan.

Engedjék meg tehát, ha mellőzőm utam legelragadóbb részleteit s, a természet egyik kiváló tévedéséről, a siketnémákról szólok! Minél inkább ragadta meg lelkem a természet tökéletes szépsége, annál fájóbban érintett, ha a tanulatlan siketnémákkal találkoztam, kik, mint emberek a teremtmény urai ugyan, de a sors véletlen akarata folytán az állattal sem állhatnak egy szinvonalon. Egy szervezeti hiba, a hallás hiánya miatt nem hat rájuk az édes anya intő szava, nem ringatja álomba a szeretet dala, nem javítja meg a feddő szó, sőt még játszani sem indul kis társa hivó szavára. Nem mondja el, ha szivecskéje örül és panaszra sem nyílik ajka, ha fájdalma van. Hallgatásával elnémul benne a szeretet és a részvét szózata. Környezete bánni sem tud vele, szünet szüntelen dühösítik és ezzel elkeseredetté lesz. Türelemmel párosult szeretettel kell e boldogtalanokat nevelni, oktatni, mivel csakis igy vezethetjük el a tudás fényes utjára, hol mindinkább előre haladva, szerencsétlen állapotukat teljesen feledik és nagyon boldog halandokká lesznek. A kik siketnémák tanításával foglalkoztak, tapasztalhatták, hogy a növendékek nem érzik magukat szerencsétlennek, mert látják, hogy a tanulásban és munkájukban ép úgy haladnak, mint halló testvéreik. Jól tudják, hogy a hallást náluk a látás pótolja és ennek fejlesztésével teljesen felfogják embertársaik minden szavát és hamar észrevesszik, hogy tehetség dolgában, ha nem jobbak, de nem is rosszabbak az épérzéküeknél. A tehetség nélküli siketnéma visszamarad, a tehetséges azonban kiválva társai közül halad, mindinkább előre. Nem egyszer tünődtem azon,

hogyan lehetne a természet hibáját legkönnyebben kijavítani és ugyan miként lehetséges a szerencsétlen siketnémák sorsán legczélszerűbben segíteni. Gyakran gondolkodtam a fölött is, hogy a szobrász abból a nyers márvány-tömegből kicsinyke vésőjével mily csodálatosan szépet tud alkotni. Életet lehel az élettelen anyagba és keze után kecs és báj ömlik el művén. Ha a siketnéma agybeli felfogó képességét nyers anyagnak vesszük, akkor szobrásznak tekinthetjük a tanárt, ki szakismerete segítségével az alaktalan tömeget kidomborítva átalakítja és határozott formát ad az ismeretek fényében tündöklő szellemnek. A siketnéma lelke, miként a márvány, a művész tanár keze által életre ébred, és az átalakulás bájában vakító tisztasággal ragyogva, gyönyörrel tölti el a szemlélőt és büszkévé teszi azt, ki e csodát előidézte. Nincs fáradságosabb munka, mint a siketnémák oktatása, de felemelőbb foglalkozás is kevés van. A jó Isten e szerencsétleneket hibával teremtette, a szaktanár a természet tévedésének helyreigazításával a Teremtő segédjévé lesz. Ismeretes dolog, hogy külföldön majdnem minden városban van a siketnémák részére iskola és úgy szólván természetesnek találják, hogy a tankötelezettség ezekre is kiterjedjen

Néhol a növendékek benlaknak az intézetben, máshol csak tanulni járnak az iskolába. Egyik londoni igazgató a kinlakás előnyéül hozta fel azt, hogy a növendékek otthon hallókkal vannak együtt, ezekkel beszélhetnek is. Igazán indokolt és csak helyeselhető London város azon eljárása, hogy a költséges intézet helyett, a város különböző helyein, az elemi iskolákkal kapcsolatban több szakiskolát állít fel. Itt a jól-rosszúl berendezett egy-két szobában hozzá értők önfeláldozó szeretettel oktatják a legszegényebb siketnémákat. Az előkelő növendék nagyobb része magán-iskolába jár. Páris egyetlen hatalmas intézetében csakis fiúk tanulnak, kik 8 évi benlakásuk alatt a beszéden kivül valamely mesterséget is elsajátítanak. A belépő növendékek egész iskoláztatása idején egy tanár vezetése alatt marad. A tanárok elragadtatással dicsérték e rendszer előnyét. Tisztelem ugyan meggyőződésüket és elismerem, hogy a növendékek szóbősége meglepő, de szerintem még szebb kiejtésük lenne, ha minden évben más-más tanár vezetné a tani-

tást, kinek füle nem szokta még meg a növendék hangját, így idejében kijavíthatná az esetleges hibás hangképzést. Azonkivül hátrányosnak tartom a növendékre nézve, ha majdnem mindig egy és ugyanazon ajakról olvasta le a beszédet.

Utazásom alkalmával meglátogattam az osztrák, a svájczi, a párisi, a londoni és német siketnémák intézetét. Mivel Párisban leányokat nem oktatnak, így Bourg la Reineben levő zárdát is megtekintettem, hol a bordeauxi siketnéma leányok intézetének mintájára tanítanak és a tapasztaltak után mondhatom, hogy nagyon jól.

Érdekes, hogy a leányok általában többet és jobban beszélnek, mint a fiú növendékek.

Külföldi tartózkodásom alatt a siketnémák tanítására vonatkozólag bár sok új dolgot láttam, megtanulásra méltót, mégis büszkeséggel állíthatom, hogy a mi siketnémáink vezetése nagyon jó kezekben van és az intézeteinkben elért eredmény bátran kiállhatná a külföld birálatát. Csak az sajnálatos, hogy a tömérdek siketnéma számához mérten ijesztően kevés iskolánk van, hol legalább a legelemibb ismeretekre taníthatnák meg e szerencsétleneket, kik csak addig boldogtalanok, míg a tudatlanság sötétségéből ki emeljük őket. Az állam túl van terhelve másféle kiadással, siketnémák részére való iskolát alig-alig állíthat fel. Némely város, ha anyagi helyzete meg is engedné, hogy áldozatot hozzon, nem ismerve a négy-érzékűek képezhetőségét, nem is lelkesedhetik ama nemes czélért, mely a siketnémák nevelés-oktatását tartja szem előtt. Pedig csekély áldozattal kiszámíthatatlan érdemeket szereznének és úgy saját városuknak, mint édes hazánknak kiváló szolgálatot tennének. Egyesek érdeklődése is nagyot lendítene a siketnémák ügyén, de sajnos a tehetségesebbek jó szívéhez annyi helyről fordulnak segélyért, hogy nem is csoda, ha nehezen nyúlnak erszényükhöz, mikor a siketnémák felsegélyezéséről van szó. A nagy közönség alig tud valamit a négy-érzékűekről, természetesen kicsinyléssel gondolva kiképzésükre, s mit sem érdeklődik irántuk. Pedig a siketnémánál elért legparányibb eredmény is megmérhetetlen előny e szerencsétlenekre nézve.

Külföldön az állam, a városok, sőt egyesek is igaz szivvel

érdeklődnek a siketnémák iránt, de nem akadtam oly egyesületre, mely állandóan a siketnémák javáért fáradoznék, mint nálunk a néhány év óta fennálló: «Testi és szellemi fogyatkozásban szenvedőket gyámolító országos egyesület.» A kezdet kezdetén állva nagyszabású jótékonyságot nem gyakorolhatot ugyan még, de áldásos müködése szemmel látható nap-nap után. Ha majd vagyona a befizetett 25 forintnyi alapító, az 1 forintnyi rendes tagsági dijakból, avagy a jótékony alapítványok révén gyarapodik, akkor a siketnémák hálával gondolhatnak az egyesület igazán emberbaráti cselekedeteire.

A siketnémák szaktanítása úgy a külföldön mint nálunk nagy vonásokban majdnem minden iskolában egyforma és tán ennek tulajdonítható ama különös érzés, hogy az intézetek látogatása alkalmával teljesen elfeledtem, hogy idegenek közt vagyok. Minden egyes növendéket úgy tekintettem, mintha régtől fogva ismertem volna. De nem is csoda, hisz a külföldi siketnémák gondolkozás módja teljesen megegyezik a mieinkével. És tán az egész világ összes siketnémájának közös vonása a naivitás és a végtelen kiváncsiság. Ugy megbámultak, mint valami világi csodát, azután ezer meg ezer kérdéssel ostromoltak. A párisi intézet egyik növendéke különösen azt szerette volna tudni, vajjon a budapesti siketnémák is oly szorgalmasak-e, mint ők. A tanár figyelmeztette, hogy szerénytelenség ilyesmit kérdezni, mire azt felelte. «De igaz.»

A londoni intézetben egyik növendéknek azt mondtam, hogy lám most én is olyan vagyok mint a néma. Előbb szemem közé nézett, aztán mondta csak: «Ön tréfál, jóllehet nem beszéli nyelvünket, de szeretnék oly néma lenni, mint Ön!» A mint látjuk a siketnémak a tanitás folytán beszélőkké lesznek, csak is siketségük marad meg. Embertársaik beszédét pedig az illetők ajkáról olvassák le és azt az angolok művészi tökélyre vitték. Némely siketnéma kicsinyke hallással bir és legujabban külföldön, különösen Bourg la Reineben, de nálunk is gyakorlatokkal fejlesztik a jelenlevő csekélyke hallást. E czélra szolgáló hallócső segitségével a növendék az egyes hangokat, majd a szavakat, sőt végre a mondatokat is megtanulja hallani. A meghallottakat azután utána is mondja.

A ki azonban teljesen siketnek bizonyult, annál egyszer és mindenkorra beszüntetik a kisérletezést. Az említett gyakorlatok által hallóvá nem lesz a növendék, de a kiejtése bámulatosan szépül. Utamban meggyőződtem, hogy hol jobban, hol kevésbbé jól, de mindenütt a hangzó beszédet tanulják a növendékek, kivéve London egy-két iskoláját, hol még a jelbeszédet tanítják és örökös tollharczban bizonyítják módszerük helyes voltát. Nálunk teljes diadalt aratott a rendes beszéd a jelbeszéd fölött. Párisban alig 16 év óta beszélnek a siketnémák. Az ottani intézetben annyira ki akarják küszöbölni a jelbeszéd emlékét, hogy a tanításnál mellőzik a legcsekélyebb kézmozdulatot is.

Londonban az országház megtekintése alkalmával egy nővel és egy férfiúval találkoztam, kik a legélénkebb kéz és ujj mozgatásokkal ugyancsak érdekes dolgokról beszélhettek, látszott jó izű nevetésükből, hogy pompásan mulattak. Annyira érdeklődtem e siketnéma pár iránt, hogy egy-kettőre megismerkedtünk. Beszédem meg nem érthették, tehát jelekkel adtam értésükre, hogy messze országból való vagyok és hogy értek a siketnémák tanításához. A férfi amerikai a leány angol volt. Mindketten a jelbeszédet tanulták. Megkérdeztem, hogy szeretnének-e beszélni! Szinte felragyogott a szemük és azt olvastam a kezembe adott lapról: «Most is hamarabb menne társalgásunk és illőbb, hogy a kevesebb számú siketnéma alkalmazkodjék a hallók nagy tömegéhez!»

Tagadhatlan, hogy némely siketnéma hangja csak úgy recseg, de vannak, kik tisztán beszélnek, sőt akad a növendékek közt elég, ki érthetően és oly csengőn ejti ki a szót, hogy gyönyörűség hallgatni. A genfi intézetben lévén, tanítás után együtt távoztam egyik leánykával, ki a szomszéd faluból járt be az iskolába és kinek oly remek kiejtése volt, hogy bármely épérzékűnek is dicséretére szolgált volna. Egész uton beszélt. Kikérdezett, hogy honnan jöttem, hová utazom, és ugyan mi czélja van utamnak. Megértve, hogy a siketnémák oktatását tanulmányozom oly kedvesen nézett rám és azt mondta: «Ön jószívü lehet, Isten szeretni fogja!» Bocsánatot kért, mert a hajó épen indulóban volt, ajánlotta magát és kezével integetve sietett tova.

Frankfurtban az igazgató a kertben mulatozó növendékek közé vezetett és e szavakkal mutatott be egy nagyobb fiúnak: «Ime egy budapesti nő!» A fiú hirtelen felém fordult: «Látta császárunkat?» — kérdezte. Elmondta, az ujságból tudja, hogy a német császár Magyarországon volt és örömének adott kifejezést, hogy úgy megszerették nálunk.

A siketnémák minden iránt érdeklődnek; csak a helyes útat jelöljük ki nekik, haladnak aztán előre. Keresik, kutatják a szépet és a jót és elsajátitják a hasznosat. Megható a tanult siketnéma törekvése, mint igyekszik szorgalma által halló-társaival egy vonalba jutni és becsületes munkája által, hogyan lesz hazája legjobb polgárainak egyike. Sőt nem egy siketnémát ismerek, ki jóval kimagaslik hasonló foglalkozású társai fölött. Ha aztán saját erejükből tisztességes keresetre tesznek szert, örömmel áldoznak a jótékonyság oltárán is. Soha meg nem szünő hálával gondolnak ama helyre, hol kiképeztetésüket nyerték és hálás szeretettel azokra, kik emberré nevelték őket. A budapesti izr. siketnémák orsz. intézetének volt növendékei ép most gyüjtenek, hogy az intézet alapitójának emlékére — ki ugyan névtelen óhajtott maradni — méltó szobrot állithassanak.

Mint említettem, a siketnémák tanításánál elért legkisebb eredmény is határtalan előny rájuk nézve. Szinte magam előtt látom azt a kivánt időt, mikor a külföld példáján okulva, nálunk is elegendő iskola lesz a siketnémák számára. Sőt legmerészebb álmam valósulna meg, ha tovább-képzőiskola létesülne, legalább a tehetősebb szülők leánykái részére. Ilyen iskolát ugyan még külföldön sem láttam, felállításával példaként járhatnánk elől.

Tisztelt hallgatóim, czélom nem volt szakismeret tudományos fejlesztése, sőt még az egyes iskola részletes leirását is kerültem. Egyedüli óhajtásom az volt, hogy figyelmüket egy kicsinykét felhívjam siketnémáinkra, kiknek sorsa oly nagyon érdekel, mert foglalkoztam egykoron velük, megismertem és úgy megszerettem őket. Ha azonban érdekli Önöket, más alkalommal bemutathatom, hogyan is tanitják beszélni a siketnémákat!

Budapest. *Lustig Emma.*

KÜLFÖLDI NŐI MOZGALOM.

A német nők.*

A német nők mozgalma lényegesen különbözik az angolokétól. Ezt megmagyarázza a két ország különböző társadalma s a felfogás arról, mit tehet a nő a megszólás veszélye nélkül itt és ott. Habár az angol nő általában sok tekintetben nem szabadabb német testvéreinél: nagyobb a személyes szabadsága. Angol férfi ritkán sérti meg a nőt sem szóval sem tettel; s ha nem tetszik is neki, hogy testvére vagy felesége mily módon dolgozik a nők felszabadításán: tiszteli egyéni nézeteit s azt tartja, hogy ehhez mindenkinek joga van. Jó izűt kaczag, ha egy-egy «New-Woman» buzgalmától elragadtatva, óriási bakot lő; de kaczagása nem sértő, inkább rokonszenves. Mint mikor a felnőtt ember nézi a járni tanuló gyermeket, s kaczag, midőn az egy túlmerész lépést téve felbukik és a szőnyeget tartja esése okának: kaczag és sóhajt; ő már tud járni délczegen és büszkén, s mégis-mégis jó idők voltak azok, mikor még neki is voltak illuziói kicsi ingadozó léptei horderejéről.

A német férfiak nem nézik ily rokonszenvesen a dolgot. Vannak kivételek, de sajnosan elenyésző csekély számmal. Ez pedig nagy kár, mert így a harcz napról-napra jobban elmérgesedik. Ennek nagy részt maga a német nő az oka. Valamikor a Grätchen és heilbronni Kätchen volt a német férfiak elismert ideálja, azért minden német nő igyekszik ez eszményi alakokat utánozni. Csak-

* Az angol nők mozgalmáról szóló czikk a mult évi novemberi füzetben van. *Szerk.*

hogy az utánzat ritkán sikerül jól s Grätchen poetikus alakja gyakran köznapi sentimentális bábbá törpül. Egy-egy lánglelkű német asszony figyelmezteti ugyan testvéreit, hogy volt idő midőn ős Germániában több volt az asszony puszta bábnál, játékszernél; ő volt a nemzet papnője, a családi tűzhely jogosult őre, férje tanácsadója és hű támasza, oly tényező, kinek tanácsa nélkül nem volt szabad háborút kezdeni. Ma nemcsak férje, fia is kicsinyli, s a 16 éves fiu már azt feleli igen gyakran az anyja intéseire: «Te azt nem érted; azt csak férfiak érthetik!»

Vajjon kitől tanulja a fiu ezt a becsmérlő lenézését annak a nemnek a melyhez édes anyja is tartozik? Az apjától: a ki felesége minden kényelmetlen kérdésére azt feleli «das ist nichts für Weiberverstand». A fiu minden a háznál, a családi vagyon nagyobb része az ő nevelésére, tanítására fordíttatik — a leánynak maradnak a morzsák. Nem elég, hogy lenézik, becsmérlik, mert nem lett fiu, még nemis taníttatják rendesen. Igaz elküldik a felső leányiskolába, a hol sok mindennel vesztegeti az idejét, de semmi olyast nem tanul, a mi után ma-holnap megélhetne. Az elvégzett felsőbb leányiskolára nem következik más mint a két három esztendei bálozás s ha nem akad férj ezen idő alatt, befejezte pályafutását. Dolgozni nem szabad, először, mert nem illik ilyen rangosztályú népeknek dolgozni, másodszor mert nem tanult dolgozni. Legfeljebb annyit tehet és tesz, hogy holmi kézimunka üzletekbe dolgozik titokban, hogy egy pár fillérje legyen olykor egy pár uj czipőre, egy pár keztyüre. Hogy azáltal a munkásnő darab kenyere kisebb lesz, ha a társaság hölgyei belekontárkodnak dolgukba, abból a kereskedő húzza a hasznot s azért adja tovább a megkezdendő kézimunkákat a «finom hölgyeknek» nevetséges bérért s nyúzza a munkásnőt levonásokkal, kisebb árért. «Kapok én elég finom hölgyet, a ki ennyiért örömest megcsinálja.»

Ha a leány apja olyan boldog ember, hogy semmiféle rangosztályban nincsen, taníttatja a leányát tovább, persze tanítónőnek. Tegyük fel, hogy rögtön állást kap, 400, 500, 600 márka közt fog ingadozni fizetése, de az még hagyján, tegyük fel, hogy míg a szülei házban lakhatik, még segélyt nyer. Nagyobb baj az, hogy

akármilyen társadalmi állású volt, mihelyst tanitónő lett, a társaságra nézve meghalt. Nem létezik többé, levegő. Ha két ismerőssel találkozik egyszerre az utczán, egyik sem fog köszönni, különkülön megteszik — ha senki sem látja.

Ez még mind hagyján. Mihelyst tanitónő a boldogtalan leány, az egész város alázatos szolgája. Ha élénkebb szinű ruhát visel, megrójják, ha betegség után kell hogy levágassa haját, a tanfelügyelő czitáltatja s lehordja feltünési viszketegje miatt, ha az utczán nevetne talán még kerékbe törnék? Én nem merném ellenkezőjét állitani. Férjhez menésre, család alapitásr ne gondoljon. Az első esetben elveszti nyugdij-igényét, a második esetben, brevi manu, elcsapják. «Freiheit, die ich meine, die mein Herz erfüllt».

Hogy városi iskolánál osztályfőnök lehessen, azt még álmodni sem merik. Azt kérdezik, talán bizonyosan az egész tanitóságot nézik igy le Németországban. Dehogy teszik. Hisz minden ép elméjű németnek legfőbb vágya, ha már nem lehet mindjárt Geheimrat, legalább kezdje a Professzoron. S osztják egymásnak e czimet udvariasságból bőségesen. A Herr Professor nagy orakulum még a Stammtisch-nél is, szabad ember, tehet a mit akar. Mert a teremtés ama javitott és bővitett kiadása egy szabad férfiember s a mellett még német professzor.

A német féfiu az ő hites hamupipőkéjének azt mondja: «Grätchen lelkem csak ne tanulj, a tudomány megártana a te gyöngéd, a te magasztos, a te édesen buta lelkednek. Egy tudománynyal táplált nő olyan undok jelenség, mint a Medusa feje — mi férfiak undorodunk tőle.» Grätchen elhiszi — hiszen azért Grätchen. De ime, társaságba jönnek, találkoznak egy igazán tudományos műveltségű nővel és, mit tesz a teuton-hős? Undorodik? Leli a hideg? Irtózik? Dehogy! udvarol annak a hölgynek, s ha hazaérnek, ő és a hű Griseldis, magasztalja az istennőt a Prachtweibot, stb.

Grizelda ugyan a legtöbb esetben az, a mit az angol diszkréten dense-szóval szokott kifejezni, szószerint lefordítva, annyit tesz mint: sűrű. Átvitt értelemben a szellemdúsnak ellenkezőjét jelenti. De még az ő «sürüségén» is áttör egy-egy napsugár. Tehát tud tanulni egy nő, nem repedt meg a feje — nem lett lilaszin az

orra — nem esnek görcsökbe előtte a férfiak befejezett tanulmányok után! Hátha kettő tanulhatna — vagy épen három — vagy — vagy — talán mindnyájunknak nem ártana, ha legalább annyit tanulnánk, hogy szükség esetén a két kezünk munkája után becsületesen megélhessünk.

És eddig jutott Griseldis töprengésében 1848-ban. Tudja Isten, mi okozta, talán a háborús idő, hogy először életében meg mert szólalni. De tényleg megszólalt. 1848-ban kezdték a nők jogukat követelni. Ottó Louise volt az a merész nő, aki azt tartotta, hogy nem árt a nőnek egyuttal embernek is lennie.

Otto Luiza alapította a legelső német női lapot, a mely nem volt divatlap. Több elvtárssal egyetemben alapította a Deutsche Frauenvereint, a mely a jótékonyságon kívül a német nő alapos nevelését és tanítását követelte. S még megérte az időt, hogy az első német leány-gymnáziumot megnyitották. Termeszetesen magánvállalat volt. Breslau a legelső német város, a mely a nyáron elhatározta, hogy városi leány-gymnáziumot nyit. Az egyetem a német nők előtt még tényleg nem nyilt meg s valószinű, hogy a közel jövőben sem fogja nekik megnyitni kapuit. Mint rendkivüli hallgató évente számos nő látogatja a berlini egyetemet, de annyi utánjárással s annyi könyörgésre adják meg ezt a kegyet, a melynek különben a német nőkre nézve semmi praktikus haszna nincsen, mert bizonyítványt nem kapnak, úgy hogy kevés német nő kéri ez engedély megadását. Többnyire külföldi nők az egyetem hallgatói. Mert úgylátszik az ős teuton férfi a más nemzetek nőinél nem bánja, ha tudományos művelségüek, csak az ő Grätchenje lelki himporát félti — kivánja megóvni a tudományok romboló hatása előtt.

Otto Luiza meghalt, de hű barátnője viszi tovább a megkezdett munkát. Auguszta Schmidt volt tanítónő nagy keserűségek árán szerzett jogot arra, hogy a német nőket felköltse «Dornröschen» álmukból. Körülbelül így fejezte ki magát az 1896. berlini kongresszus egyik német tagja. Szervezi a német női mozgalmat, ha már nem is tudta őket mind egy véleményre bírni. De azért övé az érdem Otto Luiza mellett, hogy egyáltalán van női mozgalom. Különben az Allgemeine deutsche Frauenverein ma az összes né-

met nőegyletek szövetségét jelenti s ma-holnap, midőn Auguszta Schmidt eljöttnek látja majd az időpontot, majd akcióba viszi csapatjait s reméljük egyuttal diadalra is. És valóban ez a szövetség az igazán helyes, mert minden párt, minden árnyalat részt vehet és beszélhet szive tetszése szerint, senki abban meg nem gátolja; a szövetség, mint olyan nem helyesli talán az egyes egyletek irányát vagy eljárását, de azért abban sohasem gátolja. Természetesen minden irányú, minden czélú német női egylet található a szövetség társulatai közt, elkezdve az olyan hazafias egylettől, mely azért alakult, hogy legyen ki hazafias dalokat énekeljen győzelmesen bevonuló csapatok előtt egészen az olyanig, a mely a gyermekrabok sorsáról gondoskodik a börtönből való elbocsájtás után és a kik az idei gyülekezeten elhatározták, hogy kérelmezni fogják az engedélyt ezen gyermekrabokat börtönükben meglátogathatni, taníthatni.

Vajjon megadják-e a nőknek ezt a jogot, a miért oly alázattal könyörörögnek, nem az lesz-e a felelet: várjatok addig a börtönlátogatással, míg hivatalból odacsukatunk izgatás miatt. Majd akkor javíthattok, majd akkor taníthattok, s javítva és tanítva javultok és tanultok ti magatok is.

Ki tudja?

Budapest. *Sulyok Ylda.*

(Folytatjuk.)

ZENEI MÍVELTSÉGÜNK ÉRDEKÉBEN.

Oktatást és nevelést a zenében ifjú korunkban nyerünk az iskolázás különböző fokán, a tanítás tervének alapján és pedig vagy a tanítás többi tárgyainak sorában, vagy zenei szakiskolákban.

Ezt az oktatást és nevelést nyerjük hivatalosan az iskola kötelékében; foglalkoznak velünk e tekintetben magánúton is a család körében s a betetőzést élvezzük még felnőtt korunkban is társaságban, szinházban, hangversenyben.

Zeneoktatásunk és nőnevelésünk sok idő munkája, úgy hogy csak felnőtt korunkban nyilatkozik meg az eredmény, akár helyes az, akár nem. A nem helyes eredményről néhány jelenséggel óhajtok tanuságot tenni s e jelenségek révén mindnyájan vétkezünk magunk ellen, embertársaink ellen s a jó ízlés rovására. Melyek e jelenségek?

Elkésve érkezünk az előadásra s a befejezés előtt távozunk; mindkét alkalommal kiméletlenek vagyunk azok iránt, a kiknek az első taktus épen olyan értékes, mint az utolsó. És elképzelhetjük azt is, hogy a hallgatók nagy része ritkán jut ily szellemi élvezethez; nincs tehát semmi jogunk ahhoz, hogy őket megrövidítsük az élvezetben.

Suhogó selyemrokolyában hódító körútat teszünk a teremben s zakatolva foglaljuk el helyünket s a figyelmet eltereljük kivágott ruhánkra, ékszerünkre. Mily esztetikai tévedés szinházban és hangversenyben a kivágott ruha, a hol a nézők nemcsak szemben figyelik meg egymást, hanem felülről le is!

Előadás alatt czukorkát ropogtatunk s kiállhatatlanok vagyunk fecsegésünkkel. És miről is folyik a szó? A nap eseményeiről, tőzsdéről, családi ügyről, a konyháról, pletykáról s e mellett

tessék-lássék módon figyelünk a zenére is. Vajjon ki merne a templom zenéje alatt czukrot kínálni ? Szoktunk-e általában taktusra enni ? És vajjon komolyan szüksége van-e annak parfumra, a ki szomszédját illattal boszantja ? Mi sokszor nem gondoljuk meg azt, hogy áhítatra hangolni a közönséget nemcsak templomban lehet.

Ha tetszett nekünk az előadás, akkor tenyerünkbe tapsolunk. Mondják, hogy tapsolás a szerző és előadó művész legkedvesebb zenéje, azért, mert munkájának ez az egyetlen erkölcsi elégtétele. Az előadott zenedarab révén lelkünkben képek keletkeznek, a zene kiragad minket mindennapos gondolkozásunkból s mikor legjavában dúslakodunk az esztetikai élvezetben : fülünkbe zúg a tapsolás. A zene hatása szenved és mulik épen az az illuzió, a melynek kedvéért meghallgatjuk a zenét. Nagy esztetikai vétségünk a tapsolás ; de nem tapsolunk templomban és temetésnél, pedig ott is remekelnek a zenészek. És nem tapsolunk képkiállításban s nem tapsolunk, ha ízlik nekünk az étel ; de úgy mutatjuk elismerésünket, hogy a képben némán gyönyörködünk, az ételt meg odaadással megeszszük.

A zeneművész ne szoruljon a mi tapsolásunkra ; legyen neki elég az a tudat, hogy képes volt bennünk illuziót kelteni és mi őrizzünk meg egy egész életre való benyomást!

Tévedünk, ha azt hiszszük, hogy már eleget tettünk az igazságszolgáltatásnak, ha minél számosabban megyünk előadásra Mind a szerző, mind a művész sok év munkája árán, sok ambiczióval mutatja be legjobb tudását ; a mi megváltott jegyünk legfeljebb fedezi a költséget, abból a jövedelemből megélni ritkán lehet s nem mi teszünk nekik szolgálatot, hanem ők nekünk ; nem mi gyarapítjuk az ő anyagi javaikat, hanem ők öregbítik a mi szellemi kincseinket.

Szerző és előadó folytonos kritikánk tárgya, akár van szakértelmünk a zenéhez, akár nincs. Azon este még nem igen merünk nyilatkozni, hiszen majd magunkévá tehetjük másnap a napilap véleményét. És kik a zenerovat vezetői ? Ritka kivétellel : éretlen elmék ; ritka kivétellel : önállón itélni nem tudó egyének ; ritka

kivétellel: olyanok, a kik a zeneszerzés és előadás technikájának ismereteit még elemeikben sem birják.

Mily magasztos érzelmeket keltene bennünk pl. egy tisztán vallásos előadás, melyre a programmot összeállítanánk a különféle hitfelekezetek vallásos zenéjéből. Máskor volna pl. csak Erkel-szerzeményekből való előadás; milyen pompásan be lehetne hatolni egy-egy szerző gondolkozásába. Igaz ugyan, hogy mi szívesen és ihlettel hallgatjuk meg az Ave Máriát, de nyomban utána esztetikai megbotránkozás nélkül fülünkbe s talpunkba mászik a keringő. A művész tud a mai gyengeségünkről, de megalkuszik a saját tisztult esztetikájával s kénytelen-kelletlen leszál hozzánk, hogy kedvezzen kívánságunknak. Pedig nekünk is jobb volna, ha a művész a saját maga nivójához felemelne minket.

Barbár szokásunk, hogy a művészt még a programm befejezése után is zaklatjuk. Nem gondoljuk meg azt, hogy már maga a programm végrehajtása szellemi és testi megerőltetéssel jár; visszaélünk a művész erőivel s nekünk a ráadásból úgy sincs hasznunk, mert mi is elfáradtunk a figyelésben. Nem nobilis felfogás, ha többet követelünk, mint a mennyiért lefizettük jegyünket.

Ne keressük azonban minden bajnak okát magunkban, de foglalkozzunk a kedvezőtlen körülményekkel is.

Gyermekkorunkban, a midőn a népoktatás valamely intézetébe (elemi- és polgári népiskola, kisdedóvó és elemi- és polgári tanítóképző-intézet) jártunk, nem elég intenziven foglalkozott zenei képzésünkkel az iskola. Vagy amaz okból nem, mert a tanítás terve nem oly részletes az énekre és zenére vonatkozólag, mint a többi tárgyakat illetőleg, vagy mert a tanítás tervét megállapító hatóság bizott a tanító egyéniségében s szabad kezet adott neki. Ha pedig a tanító nem birt kellő szakértelemmel, akkor neki a zeneoktatás kellemetlen teher volt s az eredmény az, hogy nemcsak nem képezte hallásunkat, hanem esetleg el is rontotta pl. a magas énekléssel. A kontár-munkában nincs köszönet, s hogy a tanító kontár lett, annak talán az a képzőintézet az oka, a mely őt kellő szakismeret nélkül is szárnyra bocsátotta s az a hatóság az oka, a mely megelégszik a silány munkával, a hibás iránnyal. A míg

a képzőintézet nem vet több ügyet az ének-zene tanításra, a míg a hatóság derűre-borúra alkalmaz a protekczió szent nevében akárkit zenetanítói oklevél nélkül is, addig nem fog emelkedni a nagyközönség zenei értelme, addig a legtökéletesebben előadott zenedarab a pusztában elhangzott szó lesz.

Kitérőben egy megjegyzéssel óhajtok foglalkozni az óvónőképző- és elemi tanítónőképző-intézet zeneoktatásáról. Most az a szokás, hogy az óvónőképző-intézet két éves tanításfolyamán hegedűlni tanulnak a növendékek, az elemi tanítónőképezdében pedig négy évig zongorázni. Az eperjesi intézetben egyesítették az óvónőképzőt a tanítónőképzővel, ott tehát négy évig hegedűlni tanulnak és én ezt tartom helyes iránynak.

A szegénysorsú tanuló hiába tanul négy évig zongorázni, otthon hangszere nem lévén, ő tehát csak az órában játszik; ha tanulmánya után állást vállal, akkor meg nincs anyagi tehetsége, hogy magának zongorát vegyen, tehát elkallódik az a csekély zenei ismerete is, a mit a képzőben szerzett.

Az én növendékkoromban harmadmagammal ültem egy zongoránál; öt zongora lévén a teremben, tehát egyszerre játszottunk 15-en és bizony egy órában játszott három ilyen 15-ös csoport, azonfelül énekeltünk is a zeneórában, sőt gyakorlati mintatanítást is tartottunk és tanultunk zeneteoriát. Egyszóval a legjobb akarattal sem ragadhatott ránk sok a zenei képzettségből.

Tehát hegedűt rendeljen el a hatóság zongora helyett s egy órában ne tanúljon 40—60 növendék, hanem legfeljebb 4—5, de az egyes órán begyakoroltakat aztán mint orkesztrális előadást be lehetne tanítani heti 1—2 különórán. Az énektanításra és az absolut hallás képzésére is nagyobb gondot kellene fordítani.

Abban is hibás a hatóság, hogy más alkalommal megköveteli alkalmazottjától a zenetanítói oklevelet, de heti több köteles óráért kevesebb díjat fizet, mint annak a tanítónak, a kinek teoretikus tárgya van. A ki ezt a méltatlan szabályzatot hozta a zenetanítókra, maga sem érthetett zenéhez; pedig zenét jól oktatni tudni nagyon nehéz, nagyon fáradságos, sok felelősséggel jár s így legalább is méltó elismerésre.

A családban még rosszabbul áll a zeneoktatás ügye. A szülő legtöbb esetben maga sem ért zenéhez; nem keres gyermeke mellé okleveles egyént, hanem beéri az idegen földről hozzánk szakadt bárki muzsikussal is, a ki sokszor drága pénzért vagy rosszul tanít, vagy idegen szellemben; pedig a zeneoktatásnak nemzeti missziója nem csekélyebb a hazai nyelv- és történetoktatás misszió-jánál.

A különféle iskolákban a zenei ismeretek közlésén kívül intelmeket is kellene adni az ifjúságnak, hogy hogyan viselkedjék szinházban, konczertben; mire irányítsa főképen figyelmét az előadandó darabban. Mielőtt pedig az ifjúságot konczertbe viszszük, előbb preparálni kellene vele a hirdetett programmot, hogy az előadást mint ismertet s különféle szempontból megítélve fogadja elméjébe. Más-más zenedarab más-más intenczióból készült. Egyiknél fődolog a kompoczició, a másiknál a fogalmazás, másiknál a hangszerelés, másiknál maga az előadás, az interpretálás. Hogy pedig az ifjúság a méltányolásban is gyakorolja magát, alkalmas módon meg kell ismertetni vele a zeneköltők életrajzát és a korukkal kapcsolatos fogalmazás-modort.

De ne csak az iskolába járók lássanak alkalmat a továbbképzésre, hanem ama felnőttek is, a kiknek a zenével való foglalkozás ismeretbővítést jelent, a kiknek kellemes időtöltés, a kik az élet nehéz viszontagságaiban a zenéhez mint megvigasztalóhoz fordulnak, a kik saját énjük hangulatát keresik a zenében, a kik a szépnek, a jónak, az igaznak a zene segítségével óhajtanak szószólói lenni.

Igaz ugyan, hogy vannak szinházak és konczertek, de nincs egy konczerttermünk sem, mely az akusztika törvényei szerint épült; termeink czúgosak s a helyárak a rendezők kapzsisága miatt megfizethetetlenek. A zenéhez bizonyosan méltó, ha a termet pazar fénynyel rendezik be, de legyen a mellett a terem az egészségnek megfelelő, legyenek az ülőhelyek tágasabbak, hogy necsak halljunk helyünkről, de lássunk is.

A műkedvelőkben azt az ambicziót is kellene nevelnünk, hogy önkéntesen szolgáljanak a templomnak zenéjükkel s hogy —

angol mintára — a szegény néposztálynak ingyen előadásokat tartsanak nyilvánosan.

Sok felnőtt egyén ég a vágyakozástól, hogy valamely zenét tanuljon, de mert gyermekkorában nem volt alkalma tanulni, most már nem léphet a zeneiskola kötelékébe. Tanfolyamokat kellene tehát szervezni kezdő felnőtteknek és haladó felnőtteknek a zeneismeret minden ágára vonatkozólag, a hol az oktatók minél tökéletesebben tanítsanak, a tanulás díja pedig minél csekélyebb legyen. Nem pendülök egy húron azokkal, a kik felesleges munkát látnak abban, ha a felnőtt összhangzattant és zeneszerzést tanul, mert állítólag megbénult felnőtt korban a fantázia. Nagyon sok elhangzott füttyszó megczáfolná e téves feltevést és sok léhaságtól mentes volna a társadalom, ha az egyes egyénnek üres óráiban hajlamai szerint foglalkozni alkalma volna. Nem vallok azokkal sem egy nézetet, a kik azt állítják, hogy a felnőttnek már nem elég rugalmas a teste, ujja, tehát alkalmatlan a hangszer-zenetanulásra. A tapasztalat révén mondhatom, hogy a ki valamihez kedvet érez, kezdje el annak megtanulását akár felnőtt korában is, mert a kitartás leküzdi a test engedetlenségét s a szorgalom sokszor pótolja a tehetséget is. 20—30 éves egyénnek zenét kezdeni még nem jelenthet megoldhatatlan feladatot. Aztán sok embernek gyermekkorában nem mutatkozott u. n. zenei hallása, a szülők tehát nem gondozták a zenei képzést. Az ember szervezete változik s a hallás a gyakorlás segítségével nagyon is képezhető. Nem hiszek az u. n. zenei talentumokban sem. Én csak azt ismerem el, hogy kinek mire van alkalma, azt mívelheti. Mozart családjában sokat zenéltek, Göthe anyjától örököltnek véli a mesemondás tudását s kérdés, ha Munkácsyt hentesinasnak adják s nem asztalosinasnak, lesz-e belőle Isten kegyelméből való festő. Az Erkel-fiúk zeneoktatása a dobon kezdődött s rendre híres karmesterek lettek. «Man schiebt nicht, man wird geschoben», mondja a német s környezetünk adja cselekedeteinkhez az impulzust. Liszt, a felülmúlhatatlan interpretáló, még vasúton is gyakorolt hangszerén, a mivel nem azt akarom mondani, hogy ezek az oktatandó felnőttek minél többet zenéljenek, hogy tökéletesek legyenek; ma már oly

gazdag a zeneirodalom, hogy aránylag csekély technikai készültséggel elég feldolgozni való anyag van; továbbképzésünket annyi tudással fejezhetjük be, a milyen fok nekünk kívánatos. A tudás fájának gyökere minden embernek keserű és semmi sem lesz magától, de beismerem azt, hogy némely egyén hamarább és könnyebben leküzdi a nehézségeket, mint a nagy sokaság s innen magyarázom azt, hogy pl. Beethoven, Berlioz, Wagner, Erkel Ferencz ráértek új irányokat is teremteni.

Az ember lelkében sok tehetség szunnyad, így a zenei tehetség is, s hogy melyik tehetség fejlődik a többi fölé, az néha a titokzatos körülmény dolga.

Zenei tehetsége nemcsak annak lehet, a kit a múzsa jókedvében homlokon csókolt, de annak is, a kibe a helyes vezetés belenevelte a tehetséget. A zenei dresszura virtuózzá nevelhet valakit ugyan, de a zenei művészethez intelligenczia, jó ízlés, sok tudás és termékeny fantázia is kell. A zenét oktató egyén s a tanuló egyén tulajdonságai s más körülmények is határt szabhatnak a zenei képesség bizonyos fokának. Budapesten több műkedvelő-egyesület van ugyan, a hol a felnőttnek alkalom nyílik a továbbképzésre; ámde itt már a tudás bizonyos fokát tételezik fel s itt a karmester nem oktat, az egyén kiképzése neki nem czélja, ő csak dirigál.

Muzsikus felnőtteknek és nem muzsikus felnőtteknek kellene tartani sorozatos előadást a különféle hangszerekről; nem a végett, hogy elsajátítsák a technikát, hanem, hogy megismerjék a hangterjedelmet, a hangszínt, a hangfestést. A kinek nincs alkalma beletekinteni a zenecsinálás műhelyébe, annak esetleg tetszik egyik-másik rész, de nem tudja, hogy azt a hatást melyik hangszer idézte elő; nem tudja, hogy egyik-másik lelki állapotot mely hangszerek kombinációjával teszszük szemlélhetővé; hogyan kell imitálni a forrás csobogását, hogyan lehet megszólaltatni a tücsköt. A hallgató másnap az ujság zenerovatában olvassa, hogy milyen szép volt a művész staccató-ja, pizzicató-ja, üveghangja, ponticello játéka, de nem tud számot adni magának, hogy vajjon ő akkor játékközben felismerte-e e hangszíneket; a hallgatók közül kevesen tudják azt,

hogy a brácsának rendesen együttállása van a fagottal, hogy a timpanistának mily fontos a szerepe. És ha csak a hegedű technikájára gondolok, hányféle vonást lehetne bemutatni a közönségnek a mely neki sok mindent megmagyarázna. Aztán a sorozatos előadásban az egyes alkalmas darab-részleteken kellene bemutatni a hangszint, a hangfestést, a hangszerelést. Milyen méltatlan sokszor a közönség és szidja a fúvóst, a ki kelleténél magasabban fujt s ócsárolja a hegedűst, a kinek húrja mélyebben szólalt meg, mert nem tudja azt, hogy ezek a levegő nedvességétől s hőmérsékletétől függő jelenségek.

Ha valamely más ismeretről tudni akarok valamit s a könyvet nem akarom megvenni, akkor valamely könyvtárba megyek; ott eligazodom. De ha konczert előtt ismerni óhajtom a zeneművet, kénytelen vagyok megvenni, mert nincs zenei könyvtárunk s hogy sok zenetudás s invenczió hever parlagon, azt javarészben a zenei könyvtár hiányának tudom be.

E könyvtárt így képzelem. Volna egy nagy középület, egy egyetemi könyvtár-féle, vagy nemzeti múzeum-féle; abban volna egy nagy teremben köröskörül a falon, elzárható polczokon, szakszerint elrendezve sok ezer kóta; a terem közepén volna nagy asztal, a hol dolgoznának a csendesen munkálkodók, külön teremben volnának a hazai zeneszerzők termékei s külön teremben a külföld szerzőinek irodalma. Távolabb volna egy-két fülke pianinóval és kvartet garniturával, hogy a műveket el is lehessen játszani ott helyszinen. Volna egy mintaszerűen berendezett óriás hangversenyterem, mely filharmonikusainknak s egyéb kiváló zenetársaságnak ingyen állna rendelkezésre, a nagyközönség tehát csekély árért vagy ingyen mesteri zenét hallhatna. Egy másik terem befogadná a zeneszerzők s művészek arczképeit szobrait s muzsikus nagyjainkról maradt ereklyéket, kéziratokat. Egy másik teremben volnának értékes régi hangszerek, mint múzeumtárgyak. Egy másik terem tartalmazná a zeneirodalomra vonatkozó könyveket, kommentárokat, operák szövegkönyveit, életrajzokat, az oktatásra vonatkozó metodikus műveket stb. bármi nyelven vannak is azok megírva.

A hatóság — pl. állam — emelné a középületet, a tartalmat adományozná a nemzet. Nyilvános könyvtárainkat, képcsarnokainkat s más tárlatainkat is a nemzet összesége teremtette meg s fejleszti ezentúl is; igaz, hogy az alapot egyesek áldozatra készséggel vetették meg és merő hazaszeretetből. Hiszem azt, ha összeáll egy országos bizottság s a hirlapok útján felhivást intéz a nemzethez, hamarabb meglesz a könyvtár, mint az épület. A felszólítást aláiró bizottság képviselné a magyar nemzetnek minden rendjét, rangját, vallását, nemzetiségét, politikai hitvallását, nehogy a kicsinyes féltékenység megzsibbaszsza az adakozás kedvét. A felszólító nyomtatványokat az állam adná saját költségén, a hirlapok pedig ingyen mellékelnék, úgy hogy százezrivel menne a felszólítás az ország minden részébe, mindenkinek kezébe, ki ujságot olvas.

A felszólítás e kérdő rovatokat tartalmazná: a zeneműcíme, opus-száma, szerző neve, kiadó neve, mely hangszerre irt, egyes szólam-e vagy partitura, kötött-e vagy fűzött példány, eredeti-e vagy arrangement. E rovatokba irná össze az egyes egyén a birtokában lévő művek közül azokat, melyektől megválnia neki nem lemondás s vagy kijelentené azt, hogy mind a felsoroltat ajándékozza a könyvtárnak, vagy előre meghatározná a számot, hogy a listában tetszés szerint hány művet ajánl fel a könyvtárnak. Az országos bizottság kebeléből alakult szükebb körü bizottság zenéhez értő tagjai most feleleteiket veszik az egyes felajánlók ezreinek s nehogy egy és ugyanazon mű sokszorosan érkezzék be: összehasonlitják a listákat, csoportosítanak s e szerint kérik a felajánlott műveket, könyveket, tárgyakat stb. És bizony nem egy esetben mutatkoznék az, hogy a mi az egyesnek esetleg heverő lom, az a nemzetnek közös kincse lehet. A magyar kiadókat pedig kötelezhetné a hatóság arra, hogy ők a kiadásukban megjelenő műveknek egy-egy példányát díjmentesen adják a zene-könyvtárnak. Ne féljenek a kiadók, az ő jövedelmüket a zene-könyvtár nem fogja megcsökkenteni, sőt annál nagyobb lesz a közönség vásárló kedve, minél többet használja fel a könyvtárt. Nagyon természetes, hogy a portódíjat ez ügyben elengedné az állam.

25-ezren vagyunk tanitók széles e hazában; ha máshoz nem is juthatna el a kérelem, csak hozzánk, a kik hivatalosan míveljük a zenét és ha mindegyikünk a sajátjából vagy ismeretsége köréből csak négy művel veti meg alapját a zenekönyvtárnak: együtt van 100-ezer különféle zenemű és 100-ezer zenemű beérkezése fényes bizonysága volna zenei törekvéseinknek, nemzetünk kultur-állapotának.

(Budapest) *Komáry Erzsébet.*

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Dr. Wlassics Gyula vallás- és közoktatási miniszter, a «Néptanítók Lap»-jában a következő szózatot intézte Magyarország néptanítóihoz. «Az új év hajnalán a legmelegebb érzelemmel üdvözlöm hazám néptanítóit, mint a magyar kultura munkájában szeretett alapvető munkatársaimat.

Nem véletlen az, hanem a magyar törvényhozás bölcsességére vall, hogy az újabb alkotmányos korszak a törvényhozás első teendői közé sorozta a népoktatási törvény megalkotását. Ezzel jelezni kívánta a törvényhozás, hogy a «népnevelés mindenekelőtt!» Jelezni kívánta, hogy ez az a gránitalap, a melyen fel kell építeni a modern alkotmányos nemzeti államot. «Te vagy a kőszikla, — szól a magyar törvényhozás szelleme — melyen építeni kívánom az új Magyarországot, melyen úgy a bel-ellenség, mint a kül-ellenség erőszakoskodásának és fondorkodásának hatalma megtörjön.» A művelt magyar nemzet lehet csak szabad magyar nemzet. A művelt magyar nemzet lehet csak erős és hatalmas. Ez volt a magyar törvényhozás vezérgondolata, midőn lerakta az 1868. évi XXXVIII. t.-czikkben a magyar népoktatás alapjait.

Bölcs alkotói jól tudták, hogy azokat a nagy nemzeti feladatokat, a melyek elérése a népoktatási törvény előtt lebegett, csakis művelt, hazafias lelkesedéstől áthatott tanítói kar képes megoldani.

A lefolyt harmincz év eredményeire visszatekintve, még hazánk és nemzetünk legelfogultabb ellensége som vonhatja kétségbe, hogy Magyarország kulturai és közgazdasági fejlődése örvendetes arányokat mutat, Ezen eredmény méltatásánál lehetetlen megfeledkeznünk arról a huszonhatezer főből álló tiszteletre méltó társadalmi osztályról, a mely a nép millióit neveli és oktatja; — neveli hazafias érzületben és nemes erkölcsökben; — tanítja az alapvető ismeretekre; képessé teszi alkotmányos jogainak gyakorlására; — buzdítja állampolgári kötelességeinek teljesítésére; — vezeti a megélhetési viszonyok okos felismerésére és helyes felhasználására.

Ez a néptanító nagy és nehéz feladata.

Örömömre szolgál azt nyiltan beismerni, hogy a hazai tanítóság nehéz viszonyok között kötelességét híven és lelkiismeretesen teljesíti. Örömömre szolgál, hogy ezért hazám néptanítóinak saját otthonukban a *Néptanítók Lapjában* leghálásabb köszönetet mondhatok. És midőn ezt teszem, érzem, tudom, hogy a nemzet szivéből és lelkéből beszélek. Egy egész nemzet hálaérzete hangzik vissza szavaimból.

Az új év küszöbén nem mulaszthatom el, hogy a néptanítók

figyelmét ne irányítsam egy oly társadalmi jelenségre, a mely ma még csak, — Istennek hála! — szórványosan, de mindinkább károsan hat népünk érzületére. Megértik Önök tisztelt munkatársaim azonnal, mire czélzok. Arra a romboló irányra, a mely ki akarja vetkőztetni a magyar hazafit ősi erényeiből; a mely a legszentebb fogalmakat törekszik kiirtani a fogékony ifjú szivből; a mely, elégedetlenséget szítva mindenütt, a társadalmi rend felforgatására törekszik.

Ezen veszélyes jelenségek Önök részéről a legéberebb figyelmet kivánják. Államnak és társadalomnak vállvetve kell törekednie a baj okos és erélyes megelőzésére, vagy a hol már elharapódzott, annak kiirtására.

Önök hatályos közreműködése nélkül azonban béna az állam karja és meddő a társadalom munkája.

Csak a jó, okos és a nemzet összes rétegeire kiterjedő népnevelés az orvosszerek orvosszere. A vallás-erkölcsi alapokon nyugvó hazafias irányú népnevelésnek kell a serdülő gyermeket megaczéloznia a társadalmi rend erőszakos felbujtóinak csábításai ellen. Erőssé kell tennie szóban, jellemben, erényekben és mindenekfölött felebaráti szeretetben az ifjúságot, hogy az élet nehéz viszonyai között még a legnagyobb rázkódtatások és megpróbáltatások idején se feledkezzék meg Istenről, hazájáról és királyáról. Képessé kell tennie belvilágát, hogy élet foglalkozásában okos és megelégedett világnézlet békítse ki az élet gyakran nyomasztó viszonyai között.

Ime, a társadalmi élet mutatkozó veszélyei új feladatokra szólítják a nép nevelőit. Örömmel töltötte el minden hazafi keblét, midőn szárnyra kelt a hir, hogy a néptanitók nemes, hazafias gondolkozásán a külföldi izgatók lelkiismeretlen kisérlete megtörött. Az a kisérlet, mely romboló munkájára eszközül akarta felhasználni a néptanítót. Az a kisérlet, mely ravaszul a néptanító szegénységét akarta kizsákmányolni rettenetes czéljaira. De rosszul számítottak. Nem tudták, hogy a magyar néptanító szegénysége nemes, hazafias öntudatot, büszke, becsületes jellemet takar. Az izgatók csalódtak és csalódjanak — de a nemzet néptanítóiban nem fog csalódni soha! Én így ismerem hazám néptanítóit, azok gondolkozásait, eszméit és eszményeit.

Meg vagyok győződve, hogy a kisértés után még nemesebb idealizmussal, lángolóbb haza- és ügyszeretettel végzi a néptanítói kar nehéz munkáját és nap-nap után inkább hálára kötelezi az államot és társadalmat.

Erős az én hitem, hogy a hazai néptanítói kar méltón tölti be új feladatát is; de nem kétlem, hogy állam és társadalom mind jobban fogja méltatni a tanítóság fáradozásait és érdemeit is.

Ily gondolatok és érzelmek hatása alatt újból szivélyesen üdvözlöm hazám érdemes néptanítóit!»

*

A polgári isk. tanítónő-képző 25-ik évfordulója. E hó 15-én volt 25 éve, hogy az állami polgári iskolai tanítónő-képző intézetet felállították. Trefort Ágoston, az akkori vallás- és közoktatásügyi minister, kinek nőnevelésügyünk oly sokat köszönhet, volt az intézet megterem-

tője. Alig foglalta el ministeri székét 1872 szeptember 4-én, csakhamar rendeletet bocsátott ki 34,102 m. szám alatt, melynek értelmében tárgyalásokat folytattat a budai elemi-tanító és tanítónőképző intézetek igazgató tanácsával a polgári iskolai képzőintézetek szervezése és tanárokkal való ellátása tárgyában. Az elemi iskolai tanítónőképző-intézet igazgató tanácsának tagjai voltak ekkor: Boja Gergely budapesti tanfelügyelő, Dr. Ballagi Mór, dr. Bellaágh József, dr. Hunfalvy János, Lederer Ábrahám, dr. Peregrinyi Elek és Zirzen Janka az intézet igazgatója (Közülök csak Lederer A. és Zirzen Janka vannak még életben.) Az igazgató tanács 1872 november hó 25-én tartott ülésében tárgyalja a rendeletet, s állapítja meg végleg a polgári iskolai tanítónő-képző intézet szervezetét. Tanárokul az igazgató-tanács óraadókat ajánl, részben az elemi képzőintézet tanárait, részben gymnasiumi tanárokat. Az intézet első tanárai voltak: Zirzen Janka, Kovács Miklós, Könyvei József, Mialovich Mór, Ribáry Ferencz, Tomor Ferencz, Szente József, Erard Julia és Edwards Ellen. (Közülök Kovács, Könyvei és Ribáry már nincsenek életben.) Növendékekül az igazgató-tanács az elemi tanítónőképző intézet kitünő növendékei közül szemelt ki és vett fel néhányat, s azokat a tervezet jóváhagyásának reményében addig is az intézetben tartotta, míg a polgári iskolai tanítónő-képző intézet megnyitásának ideje elérkezett. Az intézet első növendékei voltak: *a)* a nyelvtani szakon: Igó Ida, Kasztner Janka, Szakolczay Géni és Virág Rózsa; *b)* a számtani szakcsoporton Ertl Aranka, Harrer Paula, Nagy Mariska, Nemsitz Janka, Stetina Ilona és Widder Hermina.

Az intézet megnyitását elrendelő ministeri leirat 1873 január 15-én 945. szám alatt kelt.* E rendelettel a minister megnyitja az első polgári iskolai tanítónő-képző intézetet s az elemi tanítónő-képző intézettel kapcsolatosan Budán a régi műegyetem épületében helyezte el. Nagyon-nagyon szerény kezdet volt ez. A ministerium főbb tisztviselőin, az érdekelt tanári testületen s az igazgató-tanácson kívül alig tudott róla valaki. A 25 éves évfordulóról még kevesebben tudtak. Pedig az a sikeres tevékenység, melyet az intézet immár nyugdíjba vonult kiváló igazgatónője, Zirzen Janka vezetése mellett, 25 esztendő alatt kifejtett, jelentékeny nyomott hagyott nőnevelésügyünk legujabb történetében. Ez idő alatt 1027 tanítónőt képesített az intézet, kik közül 435-öt képezett elismerésre méltó sikerre. Méltó tehát reá ez évforduló, hogy legalább itt, folyóiratunk hasábjain, melyre nőnevelésügyünk minden jelentősebb mozzanatát feljegyezzük, megemlékezzünk róla. Hálával és szeretettel teszszük ezt s kivánjuk, hogy az intézet jelenlegi igazgatója, Lázárné Kasztner Janka vezetése alatt eddigi színvonalán ne csak megmaradjon, hanem hazai nőnevelésügyünk javára tovább fejlődjék és felvirágozzék.

*

Egy anya gyónása. A gyóntató Jean Paul, a bűnös egy fiatal bájos asszony, a ki a következőkben tesz töredelmes vallomást elkövetett nevelői botlásáról: «Tisztelendő, Kedves Atyám! Beismerem Isten

* Lásd «A polgári iskolai tanítónőképzés.» Irta Sebestyénné Stetina Ilona.

és ön előtt, hogy szegény pædagogiai bűnös vagyok s áthágtam Rousseau és Campe parancsolatait.

Bevallom, hogy soha egy elvet se követtem egy hónapon át, hanem legfőbb egy pár óráig; hogy gyermekeimet félig gondolatlan, tehát gondolat nélkül, sokszor eltiltottam valamitől, a nélkül, hogy törődtem volna vele, szót fogadtak-e vagy se; hogy jókedvű órákban mindent megengedtem nekik, a mit hideg észszel itélve meg szoktam tőlük tagadni s hogy ennélfogva épen életemnek legvilágosabb s legsötétebb óráiban rontottam el őket legjobban.

Sok rosszat követtem el továbbá ellenük, mikor idegen látogatók kedvéért nevelési szüneteket tartottam s egy idegen vendéget többre tartottam öt gyermekemnél.

Két legifjabb gyermekemet, Jozefát és Pétert, a mult évben jó ideig csak egyszer láttam napjában, mert érdekes regényt olvastam és sürgős hímeznivalóm volt egy barátnőm részére. Csak az az egy nyugtatja meg szívemet, hogy a kicsikéknek kitünő lelkiismeretes dadát hajhásztam föl, a ki megesküdött, hogy igaz anyaként fog velük bánni — Isten büntesse, ha drága kötelességét kis porontyaim irányában valaha megszegte, még csak elképzelni is borzasztó! Mit is tud ily személy egy gyöngéd anyai szív gondjaihoz?

Vigasztalásomra van egyébként, hogy gyermekeimet kétszer napjában, t. i. reggeli és ebéd után, magam elé hozattam s órákon át beszélgettem, csókolgattam és nevelgettem őket. Beismerem továbbá, hogyha, mint a zálogosdiban, azt kérdeztem magamtól, mit tegyen a zálog, a szerelem záloga, mely kezem közt van, mindig azt feleltem, engem szeressen. A szeretet jeleinek ily túlságos követelésével Józefát elpuhítottam, Zsófiát alakoskodónak neveltem s Pétert igen rosszkedvüvé tettem.

Szigorú büntetés után, a helyett hogy újra éreztettem volna velük szeretetem melegét, jó ideig duzzogtam, mintha ők nem utánoznák a duzzogást. Beismerem hogy, bár mindenki irányában nyugodt szoktam lenni, pusztán szeretett gyermekeimmel szemben heveskedem mindig, pedig férjem oly szépen mondja, hogy a ki a gyermekeknek haragos arczot mutat, az oktatja őket a dühben.

Beismerem továbbá és meggyónom, hogy legjobban heveskedem öltözködés vagy más hasonló nagy és fontos foglalkozás közben; ilyenkor teljesen cserben hagy a nevelés magasztos nyugalma. Férjem, hogy megjavítson, nagyítóüveget akar öltözőasztalomon elhelyezni, hogy lássam megváltozott arczvonásaimat; de ez teljesen fölösleges, mert nálam nem is annyira az arczvonások, mint inkább az arczszín változik ilyenkor.

Talán nem is oly nagy bűn, hogy kis gyermekeim jelen szoktak lenni nagyobb szabású öltözködéseimnél; egyrészt mert ilyenkor nagyon hallgatagok s csendesen bámulnak (rendesen elhitetem velük, hogy elviszem őket), másrészt mert a fiatal leányok szeme az öltözködés ízlését nagyoktól sajátítja el. Vigasztalásomra szolgál, hogy minden új ruhadarabnál figyelmeztettem lányaimat, hogy a nő értéke nem a ruhától függ, s mi csak azért öltözködünk ily dúsan, mert rangunk megkivánja; de mind a mellett, hogy ily módon idejében és bölcs előrelátásssal elejét óhajtottam venni piperézésüknek, valamennyi lányom hiú. Bármennyit prédikálok is nekik a hiúság ellen, inkább rám néznek,

mintsen rám hallgatnának. Hányszor fordulok vissza szemrehányással, mikor (igazán szép) Zsófikám anyja mögül a tükörbe kukucskál s mondom: Itt nézegeti már megint kékszemű szép kis lárvácskáját a tükörben s nem tud betelni vele!

Beismerem továbbá tisztelendő atyám, hogy sokkalta jobban voltam fölháborodva, mikor Péterem a Veritast (egy gyönyörű szép szobrocskát) kidobta az ablakon, mintha tízszer egymásután hazudott volna; viszont nagyon nyugodt szoktam lenni s nem értem férjem háborgását, mikor gyermekeink hazudnak vagy a cselédeket, többnyire igen helyesen korhorják. Férjem ilyenkor, az én haragomra czélozva, azt szokta mondani: Igazuk volt a rómaiaknak, mikor a férfi nevének kezdőbetüjét megfordították, hogy nőt jelentsen.

Isten bocsássa meg azokat a vétkeimet, melyeket jó szándékból követtem el; a többiekért szivesen elviselem a kárhozatot. Sokat vétkeztem, megérdemlem a büntetést és rosz gyermekeket. Igérem, hogy pædagogiailag megjavulok s kérlek, tisztelendő atyám, bocsásd meg Isten helyett vétkeimet.» *hp.*

*

Polgári iskolai tanítónő képesítés. Az országos polgári iskolai tanítónő vizsgáló-bizottság előtt 1896-ban és 1897-ben 148 jelölt tett vizsgálatot. És pedig az 1896. évi husvéti terminuson *vizsgálatot tett* 13, a juniusi terminuson 48, a karácsonyi terminuson 9; összesen 70 jelölt.

Oklevelet nyert összesen 62 és pedig *A)* a *nyelvtört. tudományi* szakcsoportból 9 jeles, 11 jó, 4 elégséges osztályzattal; összesen 24. Ismétlésre utasíttatott 1, jav. vizsg. 1. *B)* A mennyiség-term. tud. szakcsoportból 12 jeles, 4 jó, 3 elégséges, összesen 16. Ismétlésre utasíttatott 1, javító vizsgálatra 1; kiegészítő vizsgálatra 2. *C) Kézimunka* szakból 1 jeles, 4 jó, összesen 5. *D) Zenei* szakból 1 jeles. *E)* Torna-szakból 9 jeles. *F)* Nyelvmesternői bizonyítványt nyert 1 jó, 3 elégséges összesen 4.

Az 1897-ik évben a husvéti terminuson *vizsgálatot tett* 7, a juniusi terminuson 63, a karácsonyi terminuson 8, összesen 78 jelölt. *Oklevelet nyert* összesen: *A)* a *nyelv és tört. tud.* szakcsoportból 13 jeles, 9 jó, 6 elégséges; összesen 28; javító vizsgálatra utasíttatott 2. *B)* a *mennyiség és term. tud.* szakcsoportból 13 jeles, 5 jó, 2 elégséges; összesen 20. *C) Kézimunkából* 4 jó, 1 elégséges; összesen 5; javító vizsgálatra utasíttatott 2. *D) Zenei* szakból 1 jó. *E)* Torna szakból 14 jeles, 1 jó; összesen 15. *F) Nyelvmesternői biz.* nyert 1 jeles, 2 jó; összesen 3. Ismétlésre utasíttatott 1.

*

«A nő és az új német polg. törvénykönyv» czím alatt érdekesen ismerteti a «Blätter für literarische Unterhaltung»-ban Wieruszowszky A. a német nők mozgalmát az új német polgári törvénykönyv ellen. A német nőegyletek 60,000 tagot számláló szövetsége nem akar kevesebbet, mint az immár törvényerőre emelkedett «t.-könyv» némely szakaszainak megsemmisítését. Szerinte e törekvésükkel a német nők oly kevés érettséget és belátást tanusítanak, hogy teljesen elleneik kezére

dolgoznak. Az író szerint «mindenkinek, ki előítéletek és divatos jelszavak által megvesztegetve nincs, be kell látnia, hogy az új törvények a létező jogállapotokhoz képest nagy jelentékeny előnyöket biztosítanak a nőknek».

Ha a nők jobban ismernék a polgári törvénykönyvet, más lenne ítéletük, s könnyebben meg lehetne őket győzni a törvények méltányos és igazságos voltáról. A jó német jogtudósok gondoskodtak is már arról, hogy a nők a reájuk vonatkozó törvényeket megismerhessék. Jastrow Hermann berlini jogtanácsos könyvet irt számukra e czím alatt: «Das Recht der Frau nach dem bürgerlichen Gesetzbuche. Dargestellt für Frauen. Berlin Otto Liebmann kiadása.» Jastrow barátja a nők jogos törekvéseinek, de elitéli a lehetetlent kierőszakolni akaró túlzókat, kik a természetes fejlődést századokkal megelőzve legszélső ábrándjaikat *azonnal* megvalósítani akarják. Könyvét azért irja, hogy felvilágosítsa és megnyugtassa a nőket. Jasztrow kitünően válogatta össze és csoportosította az anyagot s oly szerencsés kézzel dolgozgatta azt fel, hogy az olvasó érdeklődését nem csak leköti, de mindvégig meg is tartja a nélkül, hogy agyonfárasztaná. Jastrow könyve — a czikk ennek ismertetése kedvéért iródott — hét fejezetre oszlik. Az első fejezet ismerteti az új polgári törvénykönyvnek a *leányra* vonatkozó intézkedéseit; a második a *feleségre*, a harmadik s a következők az *anyára*, az *özvegyre*, a *válásra* és *új házasságkötésre*, a törvénytelen gyermekek *anyjára* s az örökbefogadó *anyára* vonatkozó jogszabályokat ismertetik.

*

A Mária Dorothea egyesület tanítónői szakosztályának 1898 január hó 8-án tartott üléséről felvett jegyzőkönyv.

Jelen vannak Sebestyénné Stetina Ilona elnöklete mellett: Katonáné Thuránszky Irén alelnök, Kovács Gyula dr., Vidéky Apolonia, Lázárné Kasztner Janka, György Aladár, Vörös Lászlóné, Horváth Böske, Lederer Ábrahám, özv. Vukasinovitsné, Komjáthyné, Geelmar Dobyné Anna, Szacsvay Jolán, Kiszelinyi, Strobl Vilma, Köpeczyné Lusztig Emma, Braun Bianka, Gál Albertné, Heim Emilia, Horovitz Ottilia, Kovács Ilona, özv. Hlatky Jánosné, Radnay Jenőné, Vidéky János és neje, Kern Gusztáv, Vörös Matild, Héger Erzsébet, Weinek Mária, Héger Lajosné, Friedmann Ignáczné, Kőrösmezey Margit, Lieszkovszky Irma, Kovács Rózza, Tattay Irén, Horváth Attiláné, Madarassy Mária, Madarassy Erzsébet, Schobert Ferenczné, özv. Csillagné, Osváth Lászlóné, Freund Vilma, Herczog Sarolta, Nigrinyi Riza, Stoffer Miczi, Weszely Istvánné, Welfeld Lina, Rózsa Hermin, Debreczeny Xaver, Hittig Lajos, Bardócz Pál, Tiborcz Ida, Gorzaleczky Ilona, Krisbay Mari, Fischer Sarolta, Heim Nelli, Heim Fanni, Hollós Károly, Morócz Etelka, Jusztusz Eszter, Lázár Róza, Glüklich Vilma, özv. Oszvald Sándorné, Tordai Grail Erzsi, Mihálovich Margit, Drescher Irma, Imreh Ella, Nagy Juliska, Zapletál Józsefné, özv. Herich Károlyné, Jausz Josefin, Vámossy Mihály, Neuwirth Paula, Kozma Alfréd, Kober Károly, Fülbier Béla, Lubinszky Emilia, Katona Lajos, Berta Vilma, Komáry Erzsébet.

1. Elnök üdvözli a megjelenteket s felszólítja Vidéky Appoloniát s Kovács Gyula drt előadásaik megtartására.

2. Vidéky Appolonia elragadtatással beszél e nyáron tett svédországi utjáról, elmondja tapasztalatait a természet csodáiról, nagy ügyességgel szemlélteti velünk a norvég és finn nő jellemvonásait, érdekesen számol be találkozásáról Ibsennel és Nansennel: «Norvégia, Norge!» címmel.

3. Kovács Gyula dr. szól a heténvi varrotas, a felvidéki hímzések, a kalotaszegi munkák, a szőttesek, a hajdúnánási szalmafonások az újfuttaki zsingbog munkák, a bártfai bábaöltöztetés, a nagybányai sásszövés és bogozás, a késmárki csipkeverés és az urvölgyi csipkeverés technikáiról: «Az ép női kézimunkái» címmel. A technikák ismertetése után gazdag gyüjteményt mutat be előadó.

4. Elnök mindkét előadónak hálás köszönetet mond a szakosztály nevében tanulságos és kiválóan érdekes előadásukért.

5. Lederer Ábrahám felhívja az egybegyültek figyelmét Wlassics Gyula dr. közoktatásügyi minister urnak vezérczikkére, mely a «Néptanítók Lapjá»-nak ez év első számában jelent meg s mely «Magyarország néptanítóihoz» czímen elismeri a hazai tanítók munkásságát s a jövőben is kitartásra buzdítja a tanítókat.

6. A szakosztálynak tudomása van a miniszter urnak baráti szózatáról s minthogy a szakosztályban is számosan vannak az «alapvető munkatársak» közül; jóleső örömének a szakosztály e jegyzőkönyvben ad szókat s legközelebb érdemlegesen fog foglalkozni a felvetett eszmékkel.

Ezzel véget ért az ülés. Jegyzette *Komáry Erzsébet.*

*

A «Mária-Dorothea» egyesület győrvidéki köre f. évi január hó 9-én felolvasó ülést tartott. Az ülésen *Pataky Irma* urnő, egyesületi elnök elnökölt. Ez alkalommal *Molnár József,* tanítónőképezdei tanár tartott felolvasást ily czímmel: «*Iskolai szervezetünk reformja.*» Felolvasó felállítván az iskolaszervezés általános és hazai viszonyainkra illő speczialis szempontokat, ezekhez méri mai iskolai szervezetünket. Majd szempontjai alapján felállítja az ő szervezetét, a melyben a nőoktatásnak a férfioktatással való egyenlősítését követeli. Az ülés többi programmpontjai *Tassy Dalma* urnő szabatos zongorajátéka és Dr. Vajda Emil, főreáliskolai tanár, hatásos énekszámai voltak. Az ülés, mint mindig, ezúttal is igen látogatott és élénk volt.

IRODALOM.

Zsilinszky Mihály: A SZÉPTAN ELŐCSARNOKA. A tanulóifjúság és általában a művelt közönség számára. — Második bővített képes kiadás. Budapest, 1897. Lampel Róbert (Wodianer és fiai) kiadványa. I—VIII. és 137 nagy 8-adr. lap. Ára fűzve 1 frt 50 kr.

Ki tagadhatná, hogy közönségünk ízlése fejletlen s ízlés dolgában jóval utána állunk a nyugoti művelt nemzeteknek? Nem vádként említem ezt, hisz mentségünkre szolgál, a multban való sajátos politikai helyzetünk, melyben a magyar századokon át nem a tollat és ecsetet, hanem a kardot forgatni volt hivatva, — hanem csak a meglevő tényre kívántam rámutatni. Igaz, hogy újabban haladunk ebben a tekintetben is, de még mindig messze a czél s aczélos akaratunkat kell elővennünk s csüggedni nem engednünk, hogy már ne nagyon sokára közelebb jussunk hozzá. Ha ez majd bekövetkezik s izlésünk fejlettebb lesz: akkor nem csak könyvtár- vagy szalonasztal-diszül fognak szerepelni klasszikus iróink kötetei, egy *Berzsenyi, Kölcsey, Vörösmarty, Katona, Arany, Madách;* hanem kedvteléseinkben azt a helyet fogják elfoglalni, a melyet manapság a nagyobbrészt fordított (s nem egyszer gyarlón fordított) hatásvadászó regények bitorolnak; akkor majd nem kell katonazenével csalogatni közönségünket képzőművészeti kiállításainkra, s a festmények között rendezett sétahangverseny zaját a művészi élvezetekbe való csöndes elmélyedés fogja felváltani; akkor vidéki közönségünk, ha a fővárosba felrándul, nemcsak az orpheumokat, hanem az Operaszinházat is fel fogja keresni, s belátják majd, hogy nemzeti bús nótáink mellett a klasszikus zene is valami; akkor nemcsak curiosumként keressük fel a külföldi városok monumentalis épitési remekeit, hanem műértelemmel fogjuk őket szemlélni s emelkedett lélekkel hagyjuk őket el.

Mindehhez bizonyos philosophiai, közelebbről: aesthetikai műveltség kell. Tisztába kell jönnünk a szépnek alapvető fogalmaival, s e czélból forgatnunk, tanulmányoznunk kell a szép törvénykönyvét, az aesthetikát. Iskoláink talán tesznek valamit ez ismeretek terjesztése körül (mindenesetre: tenniök kellene); de annak, ki már nem jár, (vagy nem is járt felső) iskolába, nem igen szolgáltat bő segédeszközöket az önképzésre æsthetikai irodalmunk. E nemben kivált az alapvető munkáknak vagyunk híjával; mert idevágó egyes különleges kérdésekkel foglalkozó tanulmányok s értekezések még inkább találkoznak nálunk.

Mindazok, a kik hézagos æsthetikai ismereteiket bővíteni, széptani fogalmaikat rendszeresebbé s világosabbá tenni óhajtják, hasznos útmutatót találnak abban a könyvben, melynek czíme czikkünk elején

olvasható. *Zsilinszky Mihály*, a vallás és közoktatási ministerium államtitkára, magas állásának bokros gondjai közül is vissza-visszatér olykor előbbi tudós foglalkozásának tárgyaihoz, a történethez és a széptudományokhoz. Így adta ki mostanában ujonnan átdolgozva a *Széptan Előcsarnoka* című munkáját, melynek első kiadása 1872-ben jelent volt meg. A szerző e munkájában, melyet eredetileg «a magyar főiskolákban irodalommal és művészettel foglalkozó ifjaknak, különösen pedig az «Önképző körök» tagjainak» szánt kalauzul tanulmányaik folytatásában, — áttekinthető rendszerbe foglalja s a kezdőknek is érthető előadásban tárgyalja a széptani főbb fogalmakat. A bevezető részben röviden ismerteti az æsthetika fejlődését s külföldi és hazai művelőit. Aztán az I. részben tárgyalja a szépet a természetben, a II. részben a szépet a művészetben s az építő művészet, szobrászat, festő művészet, zene, költészet, táncz, színészet és műkertészet fejlődésének legfőbb mozzanatait közli. A III. rész, a «Szép a lélekben» a tulajdonképi széptani fogalmakkal foglalkozik s lélektani megfelelő alapvetés után fejtegeti a kellemest és fönségest, a tragikumot és komikumot, meg a humort.

E munkának kiváló oldala az, hogy benne a szerző mindegyik fejezethez repertoriumot ad, melyben gondosan összeállítja azon külföldi és hazai tudományos műveket, melyeket a tanulni vágyó olvasó a maga tovább képzésére felhasználhat. Fel kell még itt említenem a szép kivitelű illusztratiókat, számszerint 78-at, melyek a képzőművészetek legjellemzőbb alkotásait s a nagy művészek és költők arczképeit ábrázolják.

Kivánatos, hogy e külsőleg is szépen kiállított s aránylag mégis mérsékelt árú könyvnek minél több komoly olvasója legyen. Különösen ajánljuk, mint segédkönyvet, a felsőbb leányiskolák felsőbb osztályú növendékeinek, a tanítónőképző intézetek tanulóinak, s általában a tanulni vágyó művelt közönségnek. *Komáromy Lajos.*

*

F. Schmidt: «A GYAKORLATI FOTOGRAFOZAS KEZIKÖNYVE. Fordította Pfeiffer Ignácz, az eredetivel összehasonlította Wartha Vincze. Budapest. Kiadja a K. M. Természettudományi Társulat. 1897.»

Vajjon megállapították-e már hazánkban az amateur-fotografusok számát, azt nem tudom; de azon körülményből, hogy az ezredéves kiállítás alkalmával, valamint egy előbb rendezett speciális kiállításon tekintélyes számú amateur-fotografus mutatta be fölvételeit, arra lehet következtetni, hogy számuk már is jelentékeny. Bizonyos, hogy a kiállítók csak egy részét teszik azoknak, kik fotografozással foglalkoznak és nem kevésbbé bizonyos az is, hogy nem mindnyájan érték el felvételeikkel azt a sikert, a melyet jóhiszemüleg vett, esetleg olcsó műszerrel elérni reméltek. A különböző czégektől hirdedett és olcsóbbnál olcsóbb fotografiai műszerek és kellékek árjegyzékei és leirásai szerint bárki bámulatosan gyors és biztos sikert érhet el, ha csak egy párszor próbálta is a felvételt és a kép kidolgozását. Hogy a felvétel sikerét mily sok — aránylag csekély — körülmény koczkáztathatja, hogy a műszer, kellő használata és gondozása, a kimutatás idejének helyes megállapítása, a kidolgozás mindenféle részletének megismerése mily sok gyakorlatot és

tanulmányt is igényel: azt az olcsó műszerek gyártói nem igen szokták hangoztatni, mert hiszen az ő műszerük olyan, hogy azzal csak «tökéletes» képeket lehet készíteni. A kellő és megbizható útmutatás hiányát bizonyára sokan érezték. Éppen azért jó szolgálatot tett a K. M. Természettudományi Társulat a műkedvelői fotografozás iránt érdeklődő magyar közönségnek, midőn F. Schmidtnek, a karlsruhei technikai főiskolán a fotografozás dóczensének fent czímzett művét irodalmunkba átültette. Ilyen szakavatott és teljesen megbizható útmutatóra szükségünk volt. A ki csakugyan meg akarja ismerni a fotografozás gyakorlatának mindenféle fogásait, ezen műből megtanulhatja, mert a szerzőnek figyelme mindenre kiterjed.

Részletesen ismerteti a műszert és annak részeit főleg a legfontosabbat, az objektivet, annak különböző fajtáit; elmondja, melyiket mikor és hogyan kell használni, hogy a kép lehetőleg tiszta és éles legyen; kimerítő útmutatást ad a műszerrel való bánásmódra, a kinntartás, beállítás, további kidolgozás minden részletére; megismerteti az olvasót a legszükségesebb optikai tételekkel és számításokkal, azon feltételekkel, a melyektől a felvételek sikere a különböző erősségű és minőségű világítás mellett függ s a mi szintén lényeges: közli az objektivek és egyéb részek és anyagok legjobb és legmegbizhatóbb gyártóinak neveit, valamint a megfelelő árakat. A mű további részeiben a szerző behatóan tárgyalja: a negativ előhivását rögzitését, a különböző anyagok szerint módosuló műveleteket; a positiv eljárás számos fajtáját, mint a brómezüst- zselatin-másolást, platina-nyomást, diapositiv képek előállitását sat. A gyakorlatban szem előtt tartandó óvóintézkedéseket, az elkövethető hibákat és azok elkerülésének módjait a szerző mindenütt pontosan megjelöli. A ki komolyan törekszik arra, hogy jó képeket készítsen, az ezen munkát mint kiválóan jó tanácsadót használhatja. Lehet, hogy a mű terjedelme (a tulajdonképeni szöveg 382 oldalra terjed) egyeseket el fog riasztani, de éppen ezen könyv bizonyítja legjobban, hogy a fotografozás terén sikereket elérni nem olyan nagyon egyszerű, nem is olyan olcsó dolog, mint némelyek talán gondolják. *Csemez József.*

*

KARPATI CSOKOR. CSEVEGESEK. Irta *Lőcsei Emma*. Miskolcz. Verő J. és Társa kiadása. Ára 1 frt 20 kr.

Csinos kiállitású kis kötet jelent meg a karácsonyi könyvpiaczon a föntebbi czím alatt. A könyvecskéhez György Aladár írt előszót, melyet bővebb ismertetés helyett itt közlünk: «Seltenreich Emma irónő két nyelven szolgálta az irodalmat. Német dolgozatain kivül, melyek önálló művekben s a szepesi helyi lapon kívül számos nagynevű külföldi hirlapban és folyóiratban jelentek meg, a magyar irodalomnak is szorgalmas munkása volt *Lőcsei Emma* írói név alatt. Különösen figyelemre méltók ifjúsági színművei, melyek közül többet tetszéssel adtak elő. S még nagyobb érdemeket szerzett az által, hogy a bécsi és külföldi lapokban hazánk kulturális viszonyait igyekezett tehetsége szerint ismertetni.

Nagy kiterjedésű irodalmi működése mind a mellett kevésbé ismeretes, mivel a budapesti lapokba aránylag keveset irt és azért szives

készséggel ajánlom őt és «Kárpáti csokor» című gyűjteményét a fiatal magyar hölgyvilág figyelmébe. Dolgozatai nem tüneményszerűek, de nemes érzése és könnyed elbeszélő modora alkalmasokká teszik ezen apróbb rajzokat arra, hogy különösen a serdülő leányok élvezettel olvassák, kiknek számára ugyis keveset nyujt a magyar irodalom».

Tegyük még hozzá, hogy a kötetben 17 kis hangulatos rajz van, melyek közül kétségtelenül a «Kirándulás a zöld tóhoz» című a legsikerültebb, s hogy a legtöbb az apró hibákat és társaséleti ferdeségeket törekszik javítani. Az előadás élénk, kár, hogy nem egészen magyaros.

*

Verne munkái. Jules Vernenek illusztrált füzetes kiadásából, melyet a Franklin-Társulat ad ki, megjelent a 71—75. füzet. Befejeződik e sorozatban Kéraban a vasfejü és megkezdődik Az uszó sziget című regény. Verne évtizedek óta a legolvasottabb iró minden irodalomban, melynek nyelvére lefordították. Merész fantáziája kalandos útjait követve nemcsak gyönyörködve szórakozunk, hanem sokat tanulunk is. A természettudományok népszerűsítése Jules Vernenek kétségtelenül sokat köszönhet. Az illusztrált magyar kiadás fordítása gondos, illusztrációi pedig az eredeti franczia kiadás karakterisztikus rajzai. Az olcsóságánál fogva is ajánlatos vállalat füzetje 20 kr., mely akár egyenkint megszerezhető, akár előfizetés utján minden magyar könyvkereskedésben kapható.

*

A Hála Könyve. Köszöntők és alkalmi mondókák. Irta: *Gerley Szevér.* (Dobrowsky és Franke kiadása. Ára 50 fillér.) Csinos magyaros üdvözlő költemények gyüjteménye.

*

A Franklin-Társulat kiadásában megjelenő *Vasárnapi könyvtár* tetszetős füzetei közül beküldték a negyedik évfolyam 1—4-ik füzetét. E füzetek Csontos Szigfrid és a Nibelungok, irta Gaál Mózes; Berni Detre, irta Gaál Mózes és András a gazda (2 kötet), irta Szivos Béla; egy kötet ára 20 kr.

*

A «Magyar könyvtár»-ból, melyet Radó Antal szerkeszt és Lampel Róbert (Wodiáner F. és fiai) ad ki, eddig 10 füzet jelent meg. A «Magyar könyvtár» czélja az, hogy a magyar és külföldi irodalom kiválóbb termékeit oly olcsó áron hozza forgalomba, hogy a legszerényebb viszonyok között élők is megszerezhessék. Egy-egy füzet ára 15 kr. Eddig a következő művek jelentek meg e vállalatban. 1. Katona, Bánk bán. Bevezetéssel ellátta Beöthy Zsolt. 2. Guy de Maupassant. Elbeszélések, ford. Tóth Béla. 3. Berzsenyi válogatott ódái. 4. A kovácsok sztrájkja. Ford. Radó Antal. 5. Kisfaludy: a «Kérők», bevezetéssel ellátta Beöthy Zsolt. 6. Sipulus: Humoros tárczák. 7. De Amicis: A bor. Ford. Tóth Béla. 8. Zrinyi: Szigeti veszedelem. 9. Du Maurier-Potter: Trilby, szinmű. Ford. Fai Béla. 10. Csokonay Dorottya.